International Online Journal of Educational Sciences, 2016, 8 (3), 143-165

iojes
www.iojes.net

International Online Journal of Educational Sciences

ISSN: 1309-2707

Perceptions of Students about the Values of Respect and Scientific in Social Studies: Metaphor Analysis*

Tekin Çelikkaya[1], Hamza Yakar[2], Ramazan Şarlayan[3]

[1,2]Ahi Evran University, Faculty of Education, Department of Social Studies Education, Kırşehir, Turkey, [3]Ministry of Education, Social Studies Teacher, Kırşehir, Turkey

ARTICLE INFO

Article History:
Received 23.12.2015
Received in revised form 28.03.2016
Accepted 04.04.2016
Available online 10.07.2016

ABSTRACT

This study is aimed to identify the metaphors that primary school students used their perceptions in description for respect and the scientific value.In data collection and the interpretation process were used phenomenology design is one of the qualitative research methods. In the first semester of 2014-2015 academic year was made application with 4. grade students in 5 primary education and 5, 6 and 7. grade students in 5 secondary school in Kırşehir. This study were included activity papers obtained from 207 girls and 195 boys a total of 402 student. In the process of collecting data was used "The Metaphor Survey of Students for Respect and Scientific Value" which was developed by researchers based on releated research Activity papers of 371 students involved in the study were listed according to the sequence number with their metaphors and reasons. In this study, a total of 31 application form which eliminated because not checked 5 activity papers from and because does not contain the complete any metaphor 26 of them were excluded from the research. 6 different conceptual categories for scientific and 4 different conceptual categories for respect were created by students. Students made up the most eye metaphor (56 metaphor, 15.7 %) regarding the value of respect. Students also made up the most brain metaphor (28 metaphor, 9.15 %) regarding the value of scientific. When examined metaphors developed by students for the scientific value was observed the abstract metaphors such as "curiosity, diligence, thought, patience" which includes in metaphors category "for being characteristic" mostly.

© 2016 IOJES. All rights reserved

Keywords:
Social studies, respect, scientific, metaphor, value.

Extended Summary

Purpose

It is emphasized the subject of the value education in curriculum that one of the striking aspects of radical curriculum changes made in 2005. It is aimed to earn to students a total value of 20 when the social studies curriculum was examined (MEB, 2008; MEB, 2010). While some of these values are given in only one grade level (i.e. hospitality at 4th grade, aesthetic at 7th grade), some of them are given in several grade levels at the same time (i.e. respect at 4-5-6 and 7th grade). The values of scientific and respect that is determined in the scope of research are the only common values in the social studies curriculum at 4, 5, 6 and 7th grade. In the literature about the value for elementary school students metaphor is not more exist. The aim of this study is to examine the metaphors that students developed regarding the value of scientific and respect in social studies lessons.

For this purpose in study, it will be search answer the following questions:

* This research study is a revised form of a paper presented in VII. International Congress of Social Sciences Education which was organized between the dates of 8-10 May 2015 in Nevşehir Hacı Bektaş Veli Univercity Nevşehir/TURKEY.

[2] Corresponding author's address: Ahi Evran University, Faculty of Education, Kırşehir, TURKEY
Telephone: 0386 280 51 33
e-mail: hmzyakar@gmail.com
DOI: http://dx.doi.org/10.15345/iojes.2016.03.013

© 2016 International Online Journal of Educational Sciences (IOJES) is a publication of Educational Researches and Publications Association (ERPA)

1. What are the metaphors that students have for value of respect and scientific in social studies lesson?

2. Which can be classified under conceptual categories in terms of common characteristics the metaphors of students emerged regarding respect and scientific value in the social studies lessons?

3. Are the resulting metaphors compatible with the issues in the curriculum?

Method

In data collection and the interpretation process were used phenomenology design is one of the qualitative research methods. In this study have been examined perceptions of elementary students for concepts of respect and scientific through metaphors. In the first semester of 2014-2015 academic year was made application with 4. grade (121 students) in 5 primary education and 5 (79 students), 6 (90 students) and 7 (126 students) grade in 5 secondary school in Kırşehir. This study were included activity papers obtained from 207 girls and 195 boys a total of 402 student. Activity papers of 371 students are listed according to the sequence number with their metaphors and reasons.

In determining of the students who participated in the study was preferred "criterion sampling" approach from sampling method.In the process of collecting data was used "The Metaphor Survey of Students for Respect and Scientific Value" which was developed by researchers based on releated research Activity papers of 371 students involved in the study were listed according to the sequence number with their metaphors and reasons

The metaphor survey has a total of four questions that developed in accordance with the relevant literature review and consisting of two parts. While the first part consisting of two questions for personal information (gender and class), the second part consists of two items is related to the perception of students for "respect and scientific" values. Analyzing the documents students produce metaphors for values of scientific and respect was performed with content analysis method. The findings was presented by transformed into tables. This process was carried out in four stages: (1) The naming stage, (2) Classification stage, (3) Category development stage and (4) Providing of validity and reliability stage.

Results

It seems that 356 students make up metaphor for the value of "respect" developed 121 kinds of metaphors in research. At the same time, it seems that 308 students make up metaphor for the value of "scientific" developed 124 kinds of metaphors. 6 different conceptual categories for scientific and 4 different conceptual categories for respect were created by students.

In the results of analyzes conducted, value of respect are grouped under the following categories: (1) for the non-discrimination, (2) for the condition-benefit, (3) for the valuing and (4) for the representing. For all that, value of scientific are grouped under the following categories: (1) for the producing a tangible product, (2) for the simplification of affairs, (3) for the being comprehensive, (4) for the enlightenment, (5) for the establishing a links with the scientific event and (6) for the being of characteristic feature. Students made up the most eye metaphor (56 metaphor, 15,7 %) regarding the value of respect. Students also made up the most brain metaphor (28 metaphor, 9.15 %) regarding the value of scientific. When examined metaphor developed by students for the scientific value, is observed the abstract metaphors such as “curiosity, diligence, thought, patience” which includes in metaphors category "for the being characteristic" mostly.

Discussion and Conclusion

The metaphors developed for the values of “respect" and "scientific" in social studies lesson were explained a wide range and different sizes by students. These metaphors reflects how students perceived these values. Students have developed as well as tangible and abstract metaphors for each values of “respect" and "scientific" in the social studies lesson. The preconditions of respect expressed more in the form of honesty, emotion, holiness, compassion, understanding, tolerance in 6th and 7th grade levels. Another important point is seen students the value of respect as "by means of profit" in 6 th and 7th grade. Considering categories with scientific according to the grade level, it is noticeable that there is an orientation from tangible perception to the abstract perception. In relation to scientific value, more community-oriented discoveries and inventions such as geographical discoveries, the invention of writing, the invention of alphabet, wheels and fever is not mentioned at all by the students. It is seen that students mostly perceived

the value of scientific as "science" and very little refers to scientific events related to "social science". In all grade levels, the names of scientists are not used as metaphors. This means that the scientists not draw the attention of the students. Students developed metaphors in more categories (6 categories) with regard to value of scientific compared to the value of respect (4 categories). In addition to this, it can be reached to the conclusion that the value of scientific not adequately grasped as required by students.

Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersindeki Saygı ve Bilimsellik Değerlerine İlişkin Algıları: Metafor Analizi*

Tekin Çelikkaya[1], Hamza Yakar[2], Ramazan Şarlayan[3]

[1, 2]Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü, Kırşehir, Türkiye, [3]Milli Eğitim Bakanlığı, Sosyal Bilgiler Öğretmeni, Kırşehir, Türkiye

MAKALE BİLGİ

Makale Tarihçesi:
Alındı 23.12.2015
Düzeltilmiş hali alındı 28.03.2016
Kabul edildi 04.04.2016
Çevrimiçi yayınlandı 10.07.2016

ÖZ

İlköğretim öğrencilerinin saygı ve bilimsellik değerlerine yönelik algılarını açıklamada kullandıkları metaforları tespit etmeyi amaçlayan bu çalışmada veri toplama ve yorumlama sürecinde nitel araştırma yöntemleri desenlerinden biri olan olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. 2014-2015 eğitim-öğretim yılı I. döneminde Kırşehir İli merkez sınırları içerisinde yer alan 5 ilkokuldaki 4. sınıf öğrencisi ve 5 ortaokulda öğrenim görmekte olan 5.sınıf, 6.sınıf, 7.sınıf öğrencileri ile uygulama yapılmıştır. Çalışmaya 207'si kız, 195'i erkek toplam 402 öğrenciden elde edilen etkinlik kâğıdı dâhil edilmiştir. İlgili araştırmalara dayanarak, verilerinin toplanması sürecinde araştırmacılar tarafından geliştirilen "Saygı ve Bilimsellik Değerlerine Yönelik Öğrenci Metaforları Anketi" kullanılmıştır. Çalışma grubunda yer alan 371 öğrencinin etkinlik kâğıtları metafor ve gerekçeleri ile birlikte sıra numaralarına göre listelenmiştir. Bu araştırmada elenen toplam 31 katılım formundan, 5 tanesi boş bırakıldığı, 26 tanesi de tamamlanmış herhangi bir metafor içermediğinden dolayı araştırma kapsamı dışında tutulmuştur. Saygı için 4,bilimsellik için 6 farklı kavramsal kategori oluşturuldu. Saygı değeri ile ilgili olarak öğrenciler, en fazla göz (56 metafor, % 15,7) metaforunu oluşturmuşlardır. Bilimsellik değeri ile ilgili olarak ise öğrenciler, en fazla beyin (28 metafor, % 9,15) metaforunu oluşturmuşlardır. Bilimsellik değerine yönelik geliştirilen metaforlar incelendiğinde; merak, çalışkanlık, düşünce, sabır gibi soyut metaforların daha çok "karakteristik özellik olmasına yönelik" metaforlar kategorisinde yer aldığı görülmektedir.

© 2016 IOJES. Tüm hakları saklıdır

Anahtar Kelimeler:
Sosyal bilgiler, saygı, bilimsellik, metafor, değer

Giriş

Sosyal bilgiler, sosyal bilimlerin bulgularını entegre edip öğrencilerin düzeyine göre basitleştiren, bunları kullanarak, bireylere sosyal yaşama uyum sağlamada ve sosyal sorunlara çözüm üretmede ihtiyaç duyacakları bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazandırmayı amaçlayan bir yurttaşlık eğitimi programı olarak nitelendirilmektedir (Öztürk ve Otluoğlu, 2011). Sosyal bilgiler dersi bir vatandaşlık eğitimi programı olduğundan, etkin vatandaş yetiştirmede değer kazanımının yeri oldukça önemlidir. İlköğretim Sosyal bilgiler öğretimi programı'nda, Özgüven'den (1999) alınan değer tanımı yer almaktadır. Bu tanıma göre değer, "bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, isleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlar" şeklinde tanımlanmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2005).

Değerler hem mikro hem de makro anlama sahip kavramlardır. Mikro seviyede bireysel davranışın değerleri, bireyin ihtiyaçları ile toplumsal yaşamın taleplerini uzlaştıran içselleştirilmiş standartlardır. Bu durumda değerler bireylere eylemleri için uygun seçenekleri sunmaktadır. Makro düzlemde ise kültürel yaşam gibi değerler toplumsal yaşamla bütünleşmeye olanak veren paylaşılan anlamları anlatmaktadır (Parashar, Dhar & Dhar, 2004).

Değerler davranışlara genel olarak rehberlik eden ilkeler, temel inançlar ve eylemlerin iyi veya arzu edilen olarak yargılandığı standartlardır (Halstead & Taylor, 2000). Günümüzde kültürel birikimin hızlı olması, bilim ve teknolojideki gelişmeler, küreselleşen dünyada farklı toplumların birbirleriyle etkileşime girmesi şüphesiz ki toplum ve aile yapısındaki mevcut değerleri de etkilemektedir (Aktaş, 2010). Kişilerde

* Bu çalışma, VII. Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur. Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, 8-10 Mayıs 2015, NEVŞEHİR, TÜRKİYE.

[2] Sorumlu yazarın adresi: Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Kırşehir, TÜRKİYE
Telefon: 0386 280 51 33
e-posta: hmzyakar@gmail.com
DOI: http://dx.doi.org/10.15345/iojes.2016.03.013

var olan tutum, inanç ve değerler sistemi, değişmeye oldukça dirençli olmakla birlikte, geçirilen değişik yaşantılar, inanç ve değerler sisteminde değişikliklere neden olabilir (Kabadayı ve Aladağ, 2010).

Değerler, insanların iyiyi, doğruyu, güzeli ve çirkini tanımlamak için koymuş oldukları standartlardır. Diğer bir deyimle, hangi toplumsal davranışların iyi, doğru ve istendik olduğunu belirten, paylaşılan ölçüt ve fikirlerdir. Değerlerin günlük yaşantımızda büyük bir önemi vardır. Çünkü normları şekillendiren şey o toplumun önem verdiği değerlerdir (Özkalp, 2003). Değerler, insanların değer verdiği ve ulaşmak için peşinden koştuğu, elde etmeyi arzu ettiği şeylerdir. Bunlar mal, mülk, servet, sıhhat gibi değerler olduğu gibi, mutluluk, huzur, Allah sevgisi, vatan sevgisi ve özgürlük gibi tamamen manevî değerler de olabilir (Bolay, 2010). Dünya için barış, sevgi, saygı, hoşgörü, yardımlaşma ve özgürlük gibi değerler üzerinde durulur ve amaçlanır. Bu değerler insan toplumu ve gelişiminde besleyici güçtür (Tillman, 2014).

Doğanay (2002), sosyal bilgiler derslerinin ezberden kurtarılıp, yaşamı anlamlı bir bütün olarak algılamaya dayalı bir ders olarak görülebilmesi için, öğretimin kavram ve genelleme odaklı olması gerektiğini vurgulamaktadır. Senemoğlu'na (2007) göre, bireyin anlamlı ve sistematik düşünmesi için ihtiyaç duyulan kavramlar, yaşamı algılamamız için birer anahtar konumundadır. Arslan ve Bayrakçı (2006) ise, sınıf içerisinde öğrencilerin özellikle zor kavram ve terimleri daha net bir şekilde anlamalarında, soyut kavramların zihinde somutlaştırılması ve görselleştirilmesinde metaforların son derece yararlı olduğunu, öğrenilen bilgilerin akılda daha uzun süre kalmasını ve daha kolay hatırlanmasını sağladığını, ayrıca öğrenmeye motivasyonu artırıcı etkisi olduğunu belirtmektedir.

Metafor kelimesi, Yunanca "Metapherein" kelimesinden gelmektedir. "Meta", değiştirmek "pherein" ise taşımak anlamındadır (Levine, 2005). Metaforlar, dile zenginlik ve çeşitlilik katmaktadır (Wulf & Dudis, 2005). Metafor, Türkçe'de "benzetme ve eğretileme", eski Türkçe'de "mecaz", Arapça'da "istiare" kelimeleriyle karşılanmaktadır (Aydın, 2006). Metafora ilişkin pek çok tanım yapılmıştır. Bunlardan; Arnett (1999) "bir algı aracı, düşünce ve görme biçimi"; Arslan ve Bayrakçı (2006), "bireylerin kendi dünyalarını anlamalarına ve yapılandırmalarına yönelik güçlü bir zihinsel haritalama ve modelleme mekanizması"; Saban, Koçbeker ve Saban (2006), "bir bireyin yüksek düzeyde soyut, karmaşık veya kuramsal bir olguyu anlamada ve açıklamada işe koşabileceği güçlü zihinsel araç"; Çelikten (2006) "ruhsal, açık olmayan veya zor düşünceler gibi kolayca anlaşılamayan düşünceleri tanımlamak"; Cerit (2008) ise, "insanların hayatı, çevreyi, olayları ve nesneleri nasıl gördüklerini farklı benzetmeler kullanarak açıklamaya çalışmada kullandıkları bir araç" olarak ifade etmektedirler. Kısaca metaforları, bireylerin kendilerini toplum içinde ifade ederken ve soyut kavramları görselleştirirken sık sık başvurdukları, bunu yaparken de çoğu zaman farkına varmadıkları ifadeler olarak da tanımlanabilir.

Metaforlar öğrenmeyi geliştirmek için son derece değerli araçlardır; eğer yeni bir şeyler keşfetmek istiyorsak, ilk olarak bunu hayal edebilmeliyiz. Ayrıca metaforlar, belirsiz bir kavramdan ziyade açık ve net fikirler inşa etmede bizim hayallerimizin anlamı olduğu için sezgisel bir değere sahiptir. Analojiler ve metaforlar, kavramsal sistemimizi ve öğrencilerin gördüğü dünyayı değiştirme gücüne sahiptir (Sanchez, Barreiro & Maojo, 2000). Metafor, durumları ve olayları algılama yollarımızı etkilediği için gerçekleri yeniden tanımlamak ve problem durumlarını yeniden kavramsallaştırmayı teşvik etmek için de kullanılabilir (Goldstein, 2005). Ayrıca metafor, öğretmen eğitiminde teori ile uygulama arasındaki uçurumu birleştirmede de kullanılabilir (Leavy, McSorley & Bote, 2007).

Bireyler, hem kendi duygu ve düşüncelerini tanımlarken, hem de karşılarındakilerin duygu ve düşüncelerini tanımlarken metaforlardan yararlanmaktadırlar. Bu da bireylerin yaşam algılarını ortaya koymada önemli bir öğe olarak görülmektedir. Bu bağlamda metaforlar, bireylerin dünyayı ve kendilerini algılama biçimlerini göstermektedir (Girmen, 2007).

2005 yılında gerçekleştirilen köklü program değişikliklerinde, dikkati çeken hususlardan biri de değer eğitimi konusunun programlar içinde vurgulanmasıdır. Sosyal bilgiler öğretim programi incelendiğinde, öğrencilere toplam 20 değerin kazandırılması hedeflenmektedir (MEB, 2008; MEB, 2010). Bu değerler; "adil olma, aile birliğine önem verme, bariş, bağimsizlik, bilimsellik, çalişkanlik, dayanişma, duyarlilik, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, özgürlük, saygi, sağlikli olmaya önem verme, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik, yardımseverlik" olarak belirlenmiştir. Bu değerlerden bazıları sadece bir sınıf düzeyinde verilirken (örn: misafirperverlik 4. sınıf, estetik 7. sınıf), bazıları da aynı anda birkaç sınıf düzeyinde (örn: saygı 4-5-6 ve 7. sınıf) verilmektedir.

Tablo 1. Sınıf düzeyine göre sosyal bilgiler programindaki saygı ve bilimsellik değeri

Değerler	Sınıf Düzeyi			
	4	5	6	7
Saygı	Duygu ve düşüncelere saygı Türk büyüklerine saygı	Bayrağa ve İstiklal Marşına saygı	Hak ve özgürlüklere saygı	Farklılıklara saygı
Bilimsellik	Bilimsellik	Akademik dürüstlük	Bilimsellik	Bilimsellik

Araştırma kapsamında ise belirlenen saygı ve bilimsellik değerleri sosyal bilgiler öğretim programında 4, 5, 6 ve 7. sınıflardaki tek ortak değerlerdir. Tablo 1 incelendiğinde saygı değerine; 4. sınıfta Türk büyüklerine, duygu ve düşüncelere saygı; 5. sınıfta bayrağa ve İstiklal Marşına saygı; 6. sınıfta hak ve özgürlüklere saygı; 7. sınıfta farklılıklara saygı şeklinde yer verilirken; bilimsellik değerine; 4., 6. ve 7. sınıflarda bilimsellik; 5. sınıfta ise akademik dürüstlük şeklinde yer verilmiştir. Bu sebepten dolayı araştırmada, saygı ve bilimsellik değeri seçilmiş ve sınıf düzeyine göre öğrencilerin saygı ve bilimsellik değerine ilişkin algılarının neler olduğu ve bu algıların programdaki değerlerle ne derece uyumlu olduğuna bakılacaktır. Öğrencilerin değerleri nasıl algıladıklarını anlamak için öğrencilerin değerleri neye benzettiklerini ve bunların sebeplerini bilmek önemlidir.

Literatür incelendiğinde, ilköğretim öğrencilerine yönelik değerlerle ilgili metafor çalışmalarına fazla yer verilmediği görülmektedir. Bu çalışmalardan bazılarında ele alınan konular: İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin yardımlaşma değerine yönelik geliştirdikleri metaforların incelenmesi (Bektaş ve Karadağ, 2013), öğrencilerin adalet ve hak kavramlarına ilişkin oluşturdukları metaforların hermeneutik yaklaşımla incelenmesi (Güven ve Soydaş, 2012), ilköğretim öğrencilerinin demokrasi algılarının metaforlar aracılığıyla incelenmesi (Sadık ve Sarı, 2012),ilköğretim öğrencilerinin saygı ve hoşgörü kavramlarına ilişkin oluşturdukları metaforların incelenmesi (Güven ve Soydaş, 2011) ve üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin değer algılarının betimsel bir analizi (Kurnaz, Çiftçi ve Karapazar, 2011) olarak sıralanabilir. Ancak bu çalışmalar arasında sosyal bilgiler programı dikkate alınarak saygı ve bilimsellik değerlerinin (ortak değer olarak) konu edinilmediği görülmektedir. Bu amaçla, öğrencilerin sosyal bilgiler dersindeki saygı ve bilimsellik değerlerine ilişkin geliştirdikleri metaforlar incelenecektir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, öğrencilerin sosyal bilgiler dersindeki saygı ve bilimsellik değerlerine ilişkin geliştirdikleri metaforları incelemektir. Bu amaç doğrultusunda çalışmada, aşağıdaki sorulara cevaplar aranacaktır:

1. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersindeki saygı ve bilimsellik değerlerine ilişkin sahip oldukları metaforlar nelerdir?
2. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersindeki saygı ve bilimsellik değerlerine ilişkin ortaya çıkan metaforlar ortak özellikleri bakımından hangi kavramsal kategoriler altında toplanabilir?
3. Ortaya çıkan metaforlar programdaki konularla uyumlu mudur?

Yöntem

İlköğretim öğrencilerinin saygı ve bilimsellik değerlerine yönelik algılarını açıklamada kullandıkları metaforları tespit etmeyi amaçlayan bu çalışmada, veri toplama ve yorumlama sürecinde nitel araştırma yöntemleri desenlerinden biri olan olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Olgubilim deseni, günlük yaşamda farkında olduğumuz ama derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır (Patton, 2014; Yıldırım ve Şimşek, 2013). Metaforlar, çalışılan konuya ilişkin sağlam ve zengin bir resim sunma konusunda oldukça yararlıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Schmitt (2005), özellikle nitel araştırmalarda ulaşılan karmaşık bilgilerin açık ve anlaşılır örüntülere dönüştürülmesinde, metaforların çok kullanışlı olduğunu belirtmektedir. Bu araştırmada da ilköğretim öğrencilerinin saygı ve bilimsellik değerlerine yönelik algıları, metaforlar aracılığıyla incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2014-2015 eğitim-öğretim yılı I. döneminde, Kırşehir ili merkez sınırları içerisinde yer alan 5 ilkokuldaki 4. sınıf öğrencileri (121) ve 5 ortaokulda öğrenim görmekte olan 5. sınıf (79), 6. sınıf (90), 7. sınıf (126) öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışmaya 207'si kız, 195'i erkek toplam 402 öğrenciden elde edilen etkinlik kâğıdı dâhil edilmiştir. Bunlardan 31 öğrencinin kâğıdı boş ya da anlamsız olduğu için değerlendirmeye alınmamış olup, geriye kalan toplamda 371 kâğıt değerlendirilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyete, sınıfa ve metaforların kullanılıp-kullanılmama durumuna göre frekans ve yüzde dağılımları Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet ve sınıflara göre frekans ve yüzde dağılımları

			4.Sınıf		5.Sınıf		6.Sınıf		7.Sınıf		
			Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Toplam
Saygı-Bilimsellik	Kullanılan	n	55	57	37	37	49	32	54	54	371
		%	13,68	14,18	9,20	9,20	12,19	7,96	13,43	13,43	92,29
	Kullanılmayan	n	2	7	3	2	6	3	1	7	31
		%	0,50	1,74	0,75	0,50	1,49	0,75	0,25	1,74	7,71
	Toplam		57	64	40	39	55	35	55	61	402

Araştırmaya katılan öğrencilerin belirlenmesinde amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örnekleme yaklaşımı tercih edilmiştir. Ölçüt örnekleme yöntemindeki temel anlayış, araştırmacı tarafından belirlenmiş ya da önceden hazırlanmış bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu çalışma için örnekleme dâhil edilebilecek katılımcılarda aranan ölçüt, sosyal bilgiler dersinin 4., 5., 6. ve 7. sınıflarda okutuluyor olması ve saygı ile bilimsellik değerlerinin 4. sınıftan 7. sınıfa kadar olan sosyal bilgiler dersinde her sınıf düzeyinde ele alınan ortak değer olmasıdır.

Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Araştırmanın veri toplama aracı hazırlanırken, bireylerin sahip olduğu algıları ortaya çıkarmada metaforların bir araç olarak kullanıldığı ilgili araştırmalar incelenmiştir (Bektaş ve Karadağ, 2013; Güven ve Soydaş, 2012; Güven ve Soydaş, 2011; Kurnaz, Çiftçi ve Karapazar, 2011; Sadık ve Sarı, 2012). İlgili araştırmalara dayanarak, verilerinin toplanması sürecinde araştırmacılar tarafından geliştirilen "Saygı ve Bilimsellik Değerlerine Yönelik Öğrenci Metaforları Anketi" kullanılmıştır. İlgili alan yazın taranması doğrultusunda geliştirilen ve iki bölümden oluşan ankette toplam 4 soru bulunmaktadır. İki sorudan oluşan ilk bölüm kişisel bilgilere yönelik (cinsiyet ve sınıf) iken iki maddeden oluşan ikinci bölüm ise öğrencilerin "saygı" ve "bilimsellik" değerlerine yönelik algılarıyla ilgilidir. Etkinlik kâğıdının görünüş ve kapsam geçerliliği için iki alan uzmanından görüş alınarak etkinlik kâğıdına son hali verilmiştir.

Son hali verilen ölçme aracı, maddelerin anlaşılırlığı, kolay/zorluk düzeyleri ve yanıtlama süresi gibi değişkenleri tespit etmek amacıyla ön uygulama kapsamında örneklem dışında tutulan bir ilk ve ortaokulda öğrenim gören 4, 5, 6, ve 7. sınıf düzeyindeki toplam 60 (her sınıf düzeyi için 15 kişi) öğrenciye uygulanmıştır. Ön uygulamaya katılan öğrencilerin anket maddelerini ortalama 15-20 dk. içinde cevapladıkları, maddelerin açık ve anlaşılır olduğu, kendilerine sunulan saygı değerleriyle ilgili metafor üretmede çok fazla zorlanmadıkları ama bilimsellik değeriyle ilgili metafor üretmede biraz zorlandıkları gözlenmiştir. Uygulamadan önce araştırmacılar tarafından öğrencilere farklı bir kavrama yönelik metafor geliştirme çalışması yaptırılmıştır. Bunun üzerine esas uygulamaya geçilmiştir. Öğrenciler tarafından doldurulan bu formlar, birer belge ve doküman olarak bu araştırmanın temel veri kaynağını oluşturmaktadır.

Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin "saygı" ve "bilimsellik" değerlerine yönelik metaforlar ürettikleri dokümanların çözümlenmesi içerik analizi yöntemi ile yapılmış olup elde edilen bulgular tablolara dönüştürülerek yorumlanmıştır. Bu süreç dört aşamada gerçekleştirilmiştir:

a) Adlandırma Aşaması,
b) Tasnif Etme Aşaması,

c) Kategori Geliştirme Aşaması,
d) Geçerlik ve Güvenirliği Sağlama Aşaması,

Adlandırma aşaması. Bu aşamada araştırma kapsamındaki öğrencilerin oluşturdukları metaforlar öncelikle bir Excel tablosu oluşturularak olduğu gibi bilgisayara aktarılmış, alfabetik sıraya göre genel bir liste yapılmıştır. Bu aktarma aşamasında katılımcıların ifadeleri gözden geçirilerek, metaforların belirgin bir şekilde dile getirilip getirilmediğine bakılmıştır. Bu aşamada basitçe, her öğrencinin sunduğu kâğıtta dile getirilen metafor kodlanmıştır (örneğin eğitim, güneş, sevgi, kalp, yıldız, zekâ vb.). Renkli kalemler kullanılarak, metaforun adı ayrıca öğrenci kâğıtlarında da işaretlenmiştir. Herhangi bir metaforun tanımlanmadığı, öğrencinin herhangi bir şey yazmadığı veya oluşturulan metaforun mantıklı bir şekilde açıklanmadığı kâğıtlar "metaphor yok" şeklinde (daha sonra elenmek üzere) işaretlenmiştir.

Tasnif aşaması. Bu aşamada, metafor analizi (Moser, 2000; Patton, 2014; Yıldırım ve Şimşek, 2013) ve içerik analizi (Patton, 201; Yıldırım ve Şimşek, 2013) teknikleri kullanılarak her metafor ayrıştırılmış ve diğer metaforlarla olan benzerlikleri veya ortak özellikleri bakımından analiz edilmiştir. Forceville (1996), herhangi bir şeyin metafor olarak kabul görmesi için en az şu üç sorunun yanıtlanması gerektiğini ifade etmiştir. Bunlar (Akt: Forceville, 2002: 2):

- Metaforun konusu nedir?
- Metaforun kaynağı nedir?
- Metaforun kaynağından konusuna atfedilmesi düşünülen özellikler nelerdir?

Bu amaç için öğrencilerin kaleme aldıkları metaforlar tekrar tek tek okunup gözden geçirilerek, her metafor imgesi (1) metaforun konusu, (2) metaforun kaynağı ve (3) metaforun konusu ile metaforun kaynağı arasındaki ilişki bakımlarından analiz edilmiştir.

Araştırma kapsamındaki 371 öğrencinin etkinlik kâğıtları metafor ve gerekçeleri ile birlikte sıra numaralarına göre listelenmiştir. Bu araştırmada elenen toplam 31 katılımcı formundan, 5 tanesi boş bırakıldığı, 26 tanesi de tamamlanmış herhangi bir metafor içermediğinden dolayı araştırma kapsamı dışında tutulmuştur. Ayıklanma süreci başlıca dört kritere dayalı olarak gerçekleştirilmiştir:

1. Sadece tanımlamaların yapıldığı veya herhangi bir metafor kaynağını içermeyen kâğıtlar,
2. Belli bir metafordan söz edilmesine rağmen metafor için herhangi bir gerekçenin (mantıksal dayanağın) sunulmadığı kâğıtlar,
3. Birden fazla kategoriye ait özellikleri içeren metaforlar,
4. Mantıksız veya "saygı" ve "bilimsellik" değerlerinin daha iyi anlaşılmasına herhangi bir katkısı olmayan metaforlar.

Elenen kâğıtlardan örnekler verecek olursak; öğrencinin bir tanesi "*Saygı, Dünyanın kendisi gibidir. Çünkü bana öyle geliyor*" şeklindeki açıklamasıyla metaforun konusu ile metaforun kaynağı arasındaki ilişki bakımından anlamlı bulunamadığı için elenmiştir. Bundan başka, "*Bilimsellik, hayat gibidir. Çünkü ……*", "*Saygı, her şey gibidir. Çünkü…….*" şeklinde metaforun kaynağı belirtilmemiş ve elenmiştir. Katılımcıların zayıf yapılı metaforları içeren kâğıtlarının ayıklanmasından sonra, sevgi için toplam 121, bilimsellik için toplam 124 adet geçerli metafor elde edilmiştir. Bu aşamada, bu metaforlar tekrar alfabetik sıraya göre dizilmiş ve ham veriler ikinci kez gözden geçirilerek her metaforu temsil eden öğrenci yazılarından birer örnek metafor ifadesi seçilmiştir. Böylece, metaforların her biri için, onu en iyi temsil ettiği varsayılan örnek metafor ifadelerinin derlenmesiyle birlikte bir "örnek metafor listesi" oluşturulmuştur. Bu liste, iki temel amaca yönelik olarak derlenmiştir: (a) metaforların belli bir kategori altında toplanmasında bir başvuru kaynağı olarak kullanmak ve (b) bu araştırmanın veri analiz sürecini ve yorumlarını geçerli kılmak.

Öğrencilerin kendi el yazılarıyla kaleme aldıkları metafor ifadesinin çok uzun olduğu durumlarda, öğrencilerin kendi sözcükleri ve anlatım dili korunarak metaforun sadece en önemli (veya çarpıcı) boyutları aktarılmıştır. Aktarılmayan sözcükleri, cümleleri veya paragrafları simgelemek içinse metafor ifadesinde üç nokta (. . .) kullanılmıştır. Son olarak, bir metafor imgesini kimin ürettiğine ilişkin kişisel bilgiler, söz konusu metafor ifadesinin hemen başında kodlanmış olarak verilmektedir. Bu kodların anlamları şunlardır: (1) "4, 5, 6 ve 7" sayıları öğrencilerin sınıf düzeylerini temsil etmektedir ("4" dördüncü sınıf, "5" beşinci sınıf, "6" altıncı sınıf ve "7" yedinci sınıf); "E" ve "K" harfleri ise öğrencilerin cinsiyetlerini belirtmek için

kullanılmıştır ("E" erkek öğrenciler ve "K" kız öğrenciler); en sondaki sayı ise kaçıncı kişi olduğunu ifade etmektedir. Örneğin; 6-E12 (6. sınıf erkek öğrenci 12. kişi).

Kategori geliştirme aşaması. Bu aşamada, temel olarak katılımcılar tarafından üretilen metaforlar, saygı ve bilimsellik değerlerine ilişkin sahip oldukları ortak özellikler yönüyle incelenmesi hedeflenmiştir. Bu amaç doğrultusunda öncelikle, özellikle ikinci aşamada 121 ve 124 adet metafora ilişkin olarak oluşturulan örnek metafor listesi baz alınıp her metafor imgesi incelendi ve belli bir kodla ilişkilendirilerek, saygı için 4, bilimsellik için 6 farklı kavramsal kategori oluşturulmuştur. Örneğin; saygı değeri için "ayrım yapmamaya yönelik" kategorisi altında yer alan metaforların hepsi, saygının herkese eşit bir şekilde gösterilmesine ve saygı duyulan veya saygı duyan kişilerin ayrımcılık yapmadan tavır sergilemeleri şeklinde saygıyı değerlendirmektedir. (Örneğin, "Saygı göz gibidir çünkü; her şeyi görür ayrım yapmaz" veya "Saygı kulak gibidir çünkü; bir şeyi dinlerken hiç ayrım yapmaz. İnsanlar da birbirlerini bir kulak gibi dinlerse çok saygılı davranmış olurlar.").

Bilimsellik değeri için, "aydınlanmaya yönelik" kategorisi altında yer alan metaforların hepsi, bilimselliğin toplumda bilimsel aydınlanmayı sağladığını ve lamba, ampul, güneş, ışık gibi aydınlanma araçlarına benzetilerek açıklandığı kategoridir. (Örneğin, "Bilimsellik lamba gibidir çünkü; Bir görüşün cevabını gösterip yolumuza ışık tutar ve bizi doğru yola götürür." veya "Bilimsellik kitap gibidir çünkü; … Kitabı okurken bilgimiz, bilimimiz gelişir…").

Geçerlik ve güvenirliği sağlama aşaması. Geçerlik ve güvenirlik, araştırma sonuçlarının inandırıcılığını sağlamak veya artırmak için araştırmalarda en yaygın olarak kullanılan iki ölçüttür (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırma sonuçlarının geçerliliğini sağlamada iki önemli süreç gerçekleştirilmiştir. (a) Veri analiz süreci detaylı bir şekilde açıklanmıştır. (b) Bulguların işlenmesinde ve yorumlanmasında öğrencilerin kendi el yazıları ile yazdıkları metaphor imgeleri, temel veri kaynağı olarak kullanılarak her kavramsal kategoriyi oluşturan alt özelliklerin her biri en az bir öğrenci metafor imgesiyle (yani doğrudan alıntılarla) desteklenmiştir.

Araştırmanın (iç) güvenirliğini sağlamak için de iki önemli strateji izlenmiştir. Birinci stratejiye ilişkin olarak, (aynı zamanda bu makalenin yazarları da olan) üç araştırmacı araştırmanın başından sonuna kadar her aşamada (örneğin, araştırma deseninin oluşturulması, araştırma sorularının yazılması, verilerin toplanması, verilerin analiz edilmesi, kavramsal metafor kategorilerinin geliştirilmesi ve sonuçların yorumlanması aşamalarında) uyum içinde çalışarak birlikte hareket etmiş ve herhangi bir uzlaşmazlık durumunda karar vermek için konsensüs sağlamaya çalışmıştır. İkinci stratejiye ilişkin olarak, araştırmada geliştirilen saygı için 4, bilimsellik için 6 kavramsal kategori altında verilen metaforların söz konusu kavramsal kategorileri temsil edip etmediğini teyit etmek amacıyla uzman görüşlerine başvurulmuştur.

Bu amaç doğrultusunda, aynı fakültede görev yapan bir öğretim üyesine iki liste verilmiştir: (1) 121 ve 124 adet öğrenci metafor imgelerinin alfabetik sıraya göre dizili olduğu bir liste ve (2) saygı için 4, bilimsellik için 6 kavramsal kategorinin (kısa açıklamalarıyla birlikte) rastgele dizili olduğu bir liste. Uzman, bu iki listeyi de kullanarak birinci listedeki metafor imgelerini ikinci listedeki 4 ve 6 kavramsal kategoriyle (ve hiçbir metafor imgesini dışarıda bırakmayacak şekilde) eşleştirmeleri istenmiştir. Daha sonra, bu iki uzmanın yaptığı eşleştirmeler araştırmacıların kendi kategorileriyle karşılaştırılmıştır. Bütün karşılaştırmalarda görüş birliği ve görüş ayrılığı sayıları tespit edilerek, araştırmanın (iç) güvenilirliği Miles ve Huberman'ın (1994) formülü (yani, Güvenirlik = Görüş Birliği / Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) kullanılarak hesaplanmıştır. Miles ve Huberman'a (1994) göre, uzman ve araştırmacı değerlendirmeleri arasındaki uyumun % 90'a yaklaşması ya da % 90'ı geçmesi durumunda arzu edilen düzeyde bir güvenilirlik sağlanmış olmaktadır. Bu araştırmaya özgü olarak gerçekleştirilen güvenirlik çalışmasında 4, 5, 6 ve 7. sınıflar için sırasıyla % 94, % 97, % 95 ve % 97 oranlarında bir uzlaşma (güvenirlik) sağlanmıştır.

Uzman, 4.sınıfta saygı için sevgi metaforunu ikinci kategori yerine üçüncü kategoriyle, kalp metaforunu üçüncü kategori yerine birinci kategoriyle, beyin metaforunu dördüncü kategori yerine birinci kategoriyle eşleştirmiştir. Bilimsellik için bisiklet metaforunu ikinci kategori yerine birinci kategoriyle, televizyon metaforunu üçüncü kategori yerine birinci kategoriyle, araba metaforunu altıncı kategori yerine birinci kategoriyle eşleştirmiştir. Bu durumda Güvenirlik = 103/103+ 6 = 0.94 olarak hesaplanmıştır. 5. sınıfta, saygı için organ metaforunu üçüncü kategori yerine; burun metaforunu dördüncü kategori yerine birinci

kategoriyle eşleştirmiştir. Bilimsellik için güneş metaforunu altıncı kategori yerine üçüncü kategoriyle eşleştirmiştir. Bu durumda Güvenirlik = 91 / 91 + 3 =0 .97 olarak hesaplanmıştır.

6.sınıfta, saygı için beyin ve kalp metaforunu ikinci kategori yerine birinci kategoriyle, vücut metaforunu üçüncü kategori yerine dördüncü kategoriyle, ay metaforunu dördüncü kategori yerine birinci kategoriyle eşleştirmiştir. Bilimsellik için bilgisayar metaforunu ikinci kategori yerine birinci kategoriyle eşleştirmiştir. Bu durumda Güvenirlik = 96 / 96+5 = 0.95 olarak hesaplanmıştır. 7. sınıfta saygı için anne metaforunu ikinci kategori yerine birinci kategoriyle, efendilik metaforu ikinci kategori yerine dördüncü kategoriyle, güneş metaforunu üçüncü kategori yerine birinci kategoriyle eşleştirmiştir. Bu durumda Güvenirlik =104 / 104 + 3 = 0.97 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar, bu araştırmada istenilen güvenirlik düzeyine ulaşıldığını göstermektedir.

Bulgular

Bu bölümde, araştırmanın çalışma grubunda yeralan öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde yeralan "saygı" ve "bilimsellik"değerlerine yönelik olarak geliştirdikleri metaforlar ve bu metaforlara ilişkin yapmış oldukları açıklamalara yer verilmiştir. Araştırmaya dâhil edilen 402 öğrenciden 356 öğrenci "saygı" değerinde geçerli metafor oluşturabilirken ve 308 öğrenci ise "bilimsellik" değerinde, bu değerleri farklı metaforlarla açıklamıştır.

Araştırmada, "saygı" değerine yönelik metafor oluşturan 356 öğrencinin 121 çeşit metafor geliştirdiği görülmektedir. Bu metaforların 78 tanesi (asker, elbise, mum, yay gibi) sadece birer defa geliştirilirken, diğer metaforlar (göz, sevgi, ağaç, yağmur gibi) 2 ile 56'şar defa oluşturulmuştur. Geliştirilen metaforlar hem somut hem de soyut kavramlarla ilişkilendirilmiştir. En fazla geliştirilen metaforlar; birinci olarak göz (f:56, % 15,7), ikinci olarak ağız (f:24, % 6,74) ve üçüncü olarak ise sevgi (f:23,% 6,46) şeklindedir. Dil (f:17, % 4,77), kalp (f:14, % 3,93), su (f:11, % 3,09), güneş (f:10, % 2,81) ve ağaç (f:9, % 2,53) şeklindeki metaforlar, öğrenciler tarafından en fazla oluşturulan metaforlar arasındadır.

"Bilimsellik" değerine yönelik metafor oluşturan 308 öğrencinin 124 metafor geliştirdiği görülmektedir. Bu metaforların 78 tanesi (amaç, hayat, pusula, zar gibi) sadece birer defa geliştirilirken, diğer metaforlar (akıl, beyin, internet, bilgi gibi) 2 ile 28'şer defa oluşturulmuştur. En fazla geliştirilen metaforlar; birinci olarak beyin (f:28 , % 9,09), ikinci olarak akıl (f:18, % 5,84) ve üçüncü olarak ise kitap (f:16, % 5,19) metaforlarıdır. Deney (f:11, % 3,57), araştırma (f:11, % 3,57) ve bilgisayar (f:9, % 2,92) öğrenciler tarafından en fazla oluşturulan metaforlar arasında yer almaktadır.

Sosyal bilgiler dersindeki saygı değerine yönelik öğrencilerin geliştirdiği metaforlar incelendiğinde, genelde "değer vermeye yönelik" ve "temsil etmeye yönelik" olarak saygı değerini algıladıkları dikkat çekmektedir. Bunun dışında öğrencilerin "ayrım yapmamaya yönelik", "menfaate-koşula yönelik" şeklindeki kategorilere ait metaforlar geliştirdikleri anlaşılmaktadır. Bilimsellik değeri ile ilgili olarak öğrenciler; "somut bir ürün ortaya koymaya yönelik", "işleri kolaylaştırmaya yönelik", "geniş kapsamlı olmasına yönelik", "aydınlanmaya yönelik", "bilimsel bir olayla bağlantı kurulmasına yönelik" ve "karakteristik özellik olmasına yönelik" şeklinde saygı değerine kıyasla daha fazla kategoride metafor geliştirmişlerdir.

Sosyal bilgiler dersindeki "saygı" ve "bilimsellik" değeri ile ilgili olarak öğrencilerin geliştirdiği metafor kategorileri ve bunlara ilişkin metafor örnekleri sınıf düzeylerine göre tablolar halinde aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 3'e göre, "saygı" metaforu ile ilgili olarak 102 katılımcı tarafından 4. sınıf düzeyinde, 48 metafor geliştirilmiş ve bu metaforlar 4 kategori altında toplanmıştır. Buna göre öğrenciler tarafından en fazla "*değer vermeye yönelik"* kategorisinde (f:20, % 39,22) metafor geliştirilirken, en az ise *"menfaate-koşula yönelik"* kategorisinde (f:8, % 9,80) metafor geliştirilmiştir.

Ayrım yapmamaya yönelik kategorisinde; 22 katılımcı (% 21,57) tarafından 6 metafor geliştirilmiştir. Bu kategoride öğrenciler, sosyal bilgiler dersinde yer alan saygı değerinin herkese eşit düzeyde gösterilmesi gerektiğine ilişkin açıklamalar yapmışlardır. Öğrencilerin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadeler aşağıda verilmiştir:

*"Saygı **göze** benzer. Göz her şeyi görür ayrım yapmaz."* (4-K1)

*"Saygı **suya** benzer. Herkes faydalanabilir..."* (4-K4)
*"Saygı **kuma** benzer. Ondan herkes kullanabilir faydalanabilir."* (4-E3)

Tablo 3. Dördüncü sınıf öğrencilerinin saygı değerine yönelik sahip olduklari metafor kategorileri

Kategoriler	Metaforlar	Metafor Adedi	f	%
1. Ayrım yapmamaya yönelik	Göz (10), Su (5), Güneş (4), Kitap (1), Kum (1), Yerçekimi (1)	6	22	21,57
2. Menfaate-koşula yönelik	Ağaç (3), Alış-veriş (1), Ayna (1), Güneş (1), Kapı (1), Sevgi (1), Sevmek (1), Su (1)	8	10	9,80
3. Değer vermeye yönelik	Göz (9), Sevgi (6), Kalp (5), Su (3), Dinlemek (2), Ateş (1), Bilgisayar (1), Değer vermek (1), Dil (1),Dost (1), Dostluk (1), Ev (1), Hacivat-karagöz (1), Hayvan (1), İyimserlik (1), Kalem (1), Onur (1), Silgi (1), Tebessüm (1), Zaman (1)	20	40	39,22
4. Temsil etmeye yönelik	Ağız (10), Dürüstlük (3), İnsan (3), Doğruluk (2), Hoşgörü (2), Arkadaş (1), Beyin (1), Büyüklük (1), Davranış (1), Düşünce (1), El (1), Hava (1), Melek (1), Öğretmen (1), Temizlik (1)	15	30	29,41
Toplam		48	102	100

Menfaate-koşula yönelik kategorisinde; 10 katılımcı (% 9,80) tarafından 8 metafor geliştirilmiştir. Bu kategoride öğrenciler, saygı değerini bir koşul öne sürerek veya karşılıklı bir menfaat gözeterek açıklamışlarıdır. Öğrencilerin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadeler aşağıda verilmiştir:

*"Saygı **aynaya** benzer. Eğer biz karşımızdakine saygı gösterirsek karşımızdaki kişi de bize saygı gösterir."* (4-K24)
*"Saygı **alış-verişe** benzer. Saygılı davranırsak saygılı bir karşılık buluruz."* (4-K20)

Değer vermeye yönelik kategorisinde; 40 katılımcı (% 39,22) tarafından 20 metafor geliştirilmiştir. Öğrenciler bu kategoride saygıyı, karşıdakilere bir değer verme ve karşı tarafı anlayıp dinleme olarak algılamaktadır. Öğrencilerin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadelere aşağıda yer verilmiştir:

*"Saygı **dinlemeye** benzer. Birinin sözünü kesmeden onu dinlersek saygılı oluruz…"* (4-K12)
*"Saygı **dostluğa** benzer. …. Dost ve arkadaş birbirlerini sever ve sayar."* (4-K18)
*"Saygı **göze** benzer. Konuşmacının gözüne bakarız."* (4-E8)

Temsil etmeye yönelik kategorisinde; 30 katılımcı (% 29,41) tarafından 15 metafor geliştirilmiştir. Bu kategoride öğrenciler, saygı değerinin belirli yerlerde veya şekillerde temsil edilmesine dikkat çekerek, saygı göstergesi yönünde açıklamalar yapmışlardır. Öğrencilerin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadeler aşağıda verilmiştir:

*"Saygı **temizliğe** benzer. Temizlik saygıyı gösterir, saygılı insan temiz olur."* (4-K2)
*"Bilimsellik **ağza** benzer. Herkes birbirine küfür etmeyip saygılı olmalıdır."* (4-K47)

Tablo 4 incelendiğinde, "bilimsellik" metaforu ile ilgili olarak 96 katılımcı tarafından 4. sınıf düzeyinde 55 metafor geliştirilmiş ve bu metaforlar 6 kategori altında toplanmıştır. Buna göre öğrenciler tarafından en fazla "*işleri kolaylaştırmaya yönelik"* kategorisinde (f:13, % 37,5) metafor geliştirilirken, en az ise *"aydınlanmaya yönelik"* kategorisinde (f:1, % 1,04) metafor geliştirilmiştir.

Somut bir ürün ortaya koymaya yönelik kategorisinde; 13 katılımcı (% 13,54) tarafından 9 metafor geliştirilmiştir. Öğrenciler bu kategoride, bilimselliği somut bir ürün olarak değerlendirerek açıklamışlardır. Öğrencilerin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadeler aşağıda verilmiştir:

*"Bilimsellik **arabaya** benzer. Arabayı yaparken bilimden yararlanmak gerekir."* (4-K1)
*"Bilimsellik **icada** benzer. İcatlar bilimle bulunur."* (4-K23)

Tablo 4. Dördüncü sınıf öğrencilerinin bilimsellik değerine yönelik sahip olduklari metafor kategorileri

Kategoriler	Metaforlar	Metafor Adedi	f	%
1. Somut bir ürün ortaya koymaya yönelik	Araba (2), İcat (2),Telefon (2), Teknoloji (2), Uçak (2), Bilgisayar (1), Kutu (1), Zaman Makinesi (1)	9	13	13,54
2. İşleri kolaylaştırmaya yönelik	Beyin (10), Akıl (7), Deney (5), Araştırma (3), Bilim (2), El (2), Ağaç (1), Bilgisayar (1), Bisiklet (1), Fen (1), Mantık (1), Su (1), Zekâ (1)	13	36	37,5
3. Geniş kapsamlı olasına yönelik	Kitap (5), İnternet (1), Harita (1), Kütüphane (1), Oyun (1), Sonu olmayan ip (1), Televizyon (1), Varlık (1)	8	12	12,5
4. Aydınlanmaya yönelik	Güneş (1)	1	1	1,04
5. Bilimsel bir olayla bağlantı kurulmasına yönelik	Laboratuar (3), Göz (2), Kulak (1), Taş (1), Toprak (1), Uzaya çıkmak (1), Zar (1)	7	10	10,42
6. Karakteristik özellik olmasına yönelik	Araba (3), Araştırma (3), Çalışkanlık (3), Merak (2), Akıllılık ötesi (1), Doktorluk (1), Fidan (1), Göz (1), Hayal (1),İlgi (1), Kafa (1), Ressam (1), Rüzgâr (1), Rüya (1),Tutku (1),Üretmek (1), Yeni fikir (1)	17	24	25
Toplam		55	96	100

İşleri kolaylaştırmaya yönelik kategorisinde; 36 katılımcı (% 37,5) tarafından 13 metafor geliştirilmiştir. Öğrenciler bu kategoride bilimselliğin fayda sağlayıcı yönünü öne çıkartarak metaforlar geliştirmişlerdir. Öğrencilerin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadeler aşağıda verilmiştir.

*"Bilimsellik **akla** benzer. Akıl sayesinde her şeyi biliriz."* (4-K6)

*"Bilimsellik **zekâya** benzer. Zekâ bireylerin akıl seviyeleridir. Zekâyı her yerde kullanabiliriz. Mesela çarşı, okul, yurt dışı, başka bir şehirde…"* (4-E62)

Geniş kapsamlı olmasına yönelik kategorisinde; 12 katılımcı (% 12,5) tarafından 8 metafor geliştirilmiştir. Bu kategoride öğrenciler, bilimsellik değerinin geniş boyutlu olduğunu ve sonunun olamadığını düşünmektedir. Öğrencilerin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadeler aşağıda verilmiştir:

*"Bilimsellik **sonu olmayan ipe** benzer. Bilimin sonu yoktur. Sonu olmayan bir ipi çektikçe yine gelir. Bilimde araştırdıkça devam eder..."* (4-K14)

*"Bilimsellik **kütüphaneye** benzer. Bütün bilgiler oradadır."*(4-K38)

Aydınlanmaya yönelik kategorisinde; 1 katılımcı (% 1,04) tarafından 1 metafor geliştirilmiştir. Bilimsellik değerinin toplumsal aydınlanma öğesi olduğu öğrenciler tarafından bu kategoride açıklanmıştır. Öğrencinin tanımına ilişkin ifade aşağıda verilmiştir:

*"Bilimsellik **güneşe** benzer. Herkese ışık tutabilir."* (4-K3)

Bilimsel bir olayla bağlantı kurulmasına yönelik kategorisinde; 10 katılımcı (% 10,42) tarafından 7 metafor geliştirilmiştir. Öğrenciler bu kategoride bilimselliği, toprağın yapısı, yağmurun oluşması gibi bilimsel olaylarla açıklamışlardır. Öğrencilerin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadeler aşağıda verilmiştir:

*"Bilimsellik **taşa** benzer. Taş gibi içindeki bilgileri saklar. Taşın içindeki bilgiler araştırılır ve bulunur."* (4-E38)

*"Bilimsellik **zara** benzer. Zardaki her kat bir bilim yapısının yolunu gösterir."* (4-K28)

Karakteristik özellik olmasına yönelik kategorisinde; 24 katılımcı (% 25) tarafından 17 metafor geliştirilmiştir. Burada öğrenciler, bilimselliğin kişisel ve karakteristik bir vasıf olduğunu belirterek metaforlar geliştirmişleridir. Öğrencilerin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadelere aşağıda yer verilmiştir:

*"Bilimsellik **çalışkanlığa** benzer. Bilim yapan insan çalışkandır."* (4-K2)

*"Bilimsellik **merağa** benzer. Meraklı olmasak bilimi araştıramazdık."* (4-K25)

Tablo 5'e göre, "**saygı**" metaforu ile ilgili olarak 69 katılımcı tarafından 5. sınıf düzeyinde, 36 metafor geliştirilmiş ve bu metaforlar 4 kategori altında toplanmıştır. Buna göre öğrenciler tarafından en fazla "*temsil etmeye yönelik*" kategorisinde (f:13, % 33,33) metafor geliştirilirken, en az ise *"menfaate-koşula yönelik"* kategorisinde (f:10, % 17,39) metafor geliştirilmiştir.

Tablo 5. Beşinci sınıf öğrencilerinin saygı değerine yönelik sahip oldukları metafor kategorileri

Kategoriler	Metaforlar	Metafor Adedi	f	%
1. Ayrım yapmamaya yönelik	Göz (11), Ağaç (4), Tebeşir (2), Kalem (1), Kitap (1), Masa (1)	6	20	28,99
2. Menfaate-koşula yönelik	Arkadaş (2), Dil (2), Fidan (1), Hazine (1), İnsan (1), Kalp (1), Sandalye (1), Sevgi (1), Sevilmek (1), Su (1)	10	12	17,39
3. Değer vermeye yönelik	Göz (5), Dil (3), Silgi (2), Duvar (1), Kâğıt (1), Organ (1), Saat (1)	7	14	20,29
4. Temsil etmeye yönelik	Ağız (8), Düşünce (2),Kalp (2), İnsan (2), Akıl (1), Asker (1), Burun (1), Doğa (1), Dost (1), İltifat (1), Gitar (1), Robot (1), Top (1)	13	23	33,33
Toplam		**36**	**69**	**100**

Ayrım yapmamaya yönelik kategorisinde; 20 katılımcı (% 28,99) tarafından 6 metafor geliştirilmiştir. Öğrencilerin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadeler aşağıda verilmiştir:

*"Saygı **göze** benzer. Gözümüz her şeyi görür yanlışı doğruyu görür bilir."* (5-K8)

*"Saygı **ağaca** benzer. …Çünkü insanları hiç ayırt etmez bütün canlılar onun gölgesinde oturur."* (5-K21)

Menfaate-koşula yönelik kategorisinde, 12 katılımcı (% 17,39) tarafından 10 metafor geliştirilmiştir. Öğrencilerin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadeler aşağıda verilmiştir:

*"Saygı **kalbe** benzer. Kalbe saygılı davranıldığı zaman mutlu saygısız davrandığı zaman mutsuz olur…"* (5-K10)

*"Saygı **hazineye** benzer. Saygı olmayan bir şehirde bir yerde insanların davranışlarında bozukluk görülür..."* (5-E11)

Değer vermeye yönelik kategorisinde, 14 katılımcı (% 20,29) tarafından 7 metafor geliştirilmiştir. Öğrencilerin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadelere aşağıda yer verilmiştir:

*"Saygı **göze** benzer. Göz her şeyi görür mesela biz birisini konuşarak gördüğümüzde ona saygı gösteririz."* (5-K1)

*"Saygı **dile** benzer. Dille konuşuruz ve tüm iyi ve kötü sözler dilimizden çıkar..."* (5-K13)

Temsil etmeye yönelik kategorisinde, 23 katılımcı (% 33,33) tarafından 13 metafor geliştirilmiştir. Öğrencilerin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadeler aşağıda verilmiştir:

*"Saygı **ağza** benzer. Ağız bizim iyi şeyler söylememize ya da konuşmamamıza yarar..."* (5-K4)

*"Saygı**askere** benzer. Emir gelmeden hareket etmez ve kimseye saygısızlık etmez."* (5-E35)

Tablo 6 incelendiğinde, "**bilimsellik**" metaforu ile ilgili olarak 68 katılımcı tarafından 5. sınıf düzeyinde 55 metafor geliştirilmiş ve bu metaforlar 6 kategori altında toplanmıştır. Buna göre öğrenciler tarafından en fazla *"bilimsel bir olayla bağlantı kurulmasına yönelik"* kategorisinde (f:17, % 38,24) metafor geliştirilirken, en az ise *"aydınlanmaya yönelik"* kategorisinde (f:1, % 1,47) metafor geliştirilmiştir.

Tablo 6. Beşinci sınıf öğrencilerinin bilimsellik değerine yönelik sahip oldukları metafor kategorileri

Kategoriler	Metaforlar	Metafor Adedi	f	%
1. Somut bir ürün ortaya koymaya yönelik	Bilgisayar (3), Ağaç (1), Kitap (1), Masa (1), Resim dosyası (1), Telefon (1)	6	8	11,76
2. İşleri kolaylaştırmaya yönelik	Beyin (6), Deney (4), Bilim (2), Fen (2), Göz (2), Ağaç (1), Bilgisayar (1), Harita (1),Güneş (1), Silgi (1)	10	21	30,88
3. Geniş kapsamlı olmasına yönelik	Kitap (1), Zaman (1)	2	2	2,94
4. Aydınlanmaya yönelik	Lamba (1)	1	1	1,47
5. Bilimsel bir olayla bağlantı kurulmasına yönelik	Yağmur (5), Dünya (2), İnsan (2), Renk (2), Su (2), Suyun kaynaması (2), Atmosfer (1), Boya (1), Buhar (1), Bulut (1), Etil alkol (1), Fen ve teknoloji (1), Göz (1), Güneş (1), Siyah (1), Şimşek (1), Uzay (1)	17	26	38,24
6. Karakteristik özellik olmasına yönelik	Öğretmen (2), Avukat (1), Bilmek (1), Dedektif (1), Her şeyi bilmek (1), İyilik (1), Düşünce (1), Güneş (1), Kanıt (1),	9	10	14,71
Toplam		55	68	100

Somut bir ürün ortaya koymaya yönelik kategorisinde, 8 katılımcı (% 11,76) tarafından 6 metafor geliştirilmiştir. Öğrencilerin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadeler aşağıda verilmiştir:

*"Bilimsellik **bilgisayara** benzer. Bilgisayarda bazı şeyler doğru bazı şeyler yalandır."* (5-E15)

*"Bilimsellik **telefona** benzer. Bilimsellik demek teknoloji tasarım demektir..."* (5-E26)

İşleri kolaylaştırmaya yönelik kategorisinde, 21 katılımcı (% 30,88) tarafından 10 metafor geliştirilmiştir. Öğrencilerin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadeler aşağıda verilmiştir.

*"Bilimsellik **haritaya** benzer. Harita insana doğru yönü yani gitmek istediği yer gösterir."* (5-29)

Geniş kapsamlı olmasına yönelik kategorisinde, 2 katılımcı (% 2,94) tarafından 2 metafor geliştirilmiştir. Öğrencilerin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadeler aşağıda verilmiştir:

*"Bilimsellik **zamana** benzer. Zamanı durduramayız ve geri alamayız."* (5-K1)

Aydınlanmaya yönelik kategorisinde, 1 katılımcı (%1,47) tarafından 1 metafor geliştirilmiştir. Öğrencinin tanımına ilişkin ifade aşağıda verilmiştir:

*"Bilimsellik **lambaya** benzer. Bir görüşün cevabını gösterip yolumuza ışık tutar ve bizi doğru yola götürür."* (5-E11)

Bilimsel bir olayla bağlantı kurulmasına yönelik kategorisinde, 26 katılımcı (% 38,24) tarafından 17 metafor geliştirilmiştir. Öğrencilerin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadeler aşağıda verilmiştir:

*"Bilimsellik **suyun kaynamasına** benzer. Su 100 derecede kaynar ve bu hiç değişmez."* (5-E7)

*"Bilimsellik **şimşeğe** benzer. Şimşek belli bir kurala göre oluşur. İki bulut birbirine değip sürtüldüğünde oluşur..."* (5-K17)

Karakteristik özellik olmasına yönelik kategorisinde, 10 katılımcı (% 14,71) tarafından 9 metafor geliştirilmiştir. Öğrencilerin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadelere aşağıda yer verilmiştir:

*"Bilimsellik **dedektife** benzer. Bir cinayeti hırsızlığı ve suçluları bulur ve kimin yaptığını kanıtlar."* (5-K5)

*"Bilimsellik **bilmeye** benzer. Bilen insan akıllı olur..."* (5-K28)

Tablo 7. Altıncı sınıf öğrencilerinin saygı değerine yönelik sahip oldukları metafor kategorileri

Kategoriler	Metaforlar	Metafor Adedi	f	%
1. Ayrım yapmamaya yönelik	Göz (3), Beyin (1), Kitap (1), Kulak (1)	4	6	7,5
2. Menfaate-koşula yönelik	Sevgi (6), Dürüstlük (4), Beyin (2), Dönme dolap (2), Hayat (2), Kalp (2),Bitki (1), Bilmek (1), Bumerang (1), Davranış (1), Duygu (1), Düşünce (1), Düşünmek (1), Ekin (1), Hoşgörü (1), Kalem (1), Kendini bilmek (1), Kutsallık (1), Kulak (1), Labirent (1), Matematik (1), Oyun (1), Resmi iş (1), Şefkat (1), Terbiyeli olmak (1), Top (1), Yay (1)	27	39	48,75
3. Değer vermeye yönelik	Sevgi (3), Dil (2), Dinlemek (2), Göz (2), Anahtar (1), Duyu organı (1), Eğitim (1), İnsan (1), Önem vermek (1), Vücut (1)	10	15	18,75
4.Temsil etmeye yönelik	Davranış (3), Göz (2), Hoşgörü (2), İnsan (2), Ağız (1), Aslan (1), Ay (1), Bayram (1), Büyüklük (1), Çiçek (1), El (1), Işık (1), Kişilik (1),Masal (1), Organ (1)	15	20	25
Toplam		56	80	100

Tablo 7'ye göre, "**saygı**" metaforu ile ilgili olarak 80 katılımcı tarafından 6. sınıf düzeyinde, 56 metafor geliştirilmiş ve bu metaforlar 4 kategori altında toplanmıştır. Buna göre öğrenciler tarafından en fazla *"menfaate-koşula yönelik"* kategorisinde (f:27, % 48,75) metafor geliştirilirken, en az ise *"ayrım yapmamaya yönelik"* kategorisinde (f:4 , % 7,5) metafor geliştirilmiştir.

Ayrım yapmamaya yönelik kategorisinde, 6 katılımcı (%7,5) tarafından 4 metafor geliştirilmiştir. Öğrencilerin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadeler aşağıda verilmiştir:

*"Saygı **kitaba** benzer. Her şeyi içinde bulundurur… Kimseyi ayırt etmeden herkese saygı göstermeliyiz."* (6-K55)

*"Saygı **kulağa** benzer. Bir şeyi dinlerken hiç ayrım yapmaz. İnsanlar da birbirlerini bir kulak gibi dinlerse çok saygılı davranmış olurlar."* (6-E6)

Menfaate-koşula yönelik kategorisinde, 39 katılımcı (% 48,75) tarafından 27 metafor geliştirilmiştir. Öğrencilerin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadeler aşağıda verilmiştir:

*"Saygı **şefkate** benzer. Bir insana ne kadar şefkatli davranırsan o kadar anlayışlı olur."* (6-K29)

*"Saygı **bumeranga** benzer. Atarsın geri sana gelir."* (6-E20)

*"Saygı **dönme dolaba** benzer. Saygı gösterdiğin kişi bir gün döner ve en ihtiyacın olduğu zaman sana saygı gösterir..."* (6-K32)

Değer vermeye yönelik kategorisinde, 15 katılımcı (% 18,75) tarafından 10 metafor geliştirilmiştir. Öğrencilerin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadelere aşağıda yer verilmiştir:

*"Saygı **göze** benzer. Saygılı olan biri karşısındaki ile konuşurken gözü ile temas kurmalıdır..."* (6-K27)

*"Saygı **duyu organına** benzer. Bütün sesleri dinler ve aynı saygı gibidir..."* (6-E25)

Temsil etmeye yönelik kategorisinde, 20 katılımcı (% 25) tarafından 15 metafor geliştirilmiştir. Öğrencilerin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadeler aşağıda verilmiştir:

*"Saygı **kişiliğe** benzer. Her insan kişiliğini üzerinde taşır…"*(6-K21)

*"Saygı **aslana** benzer. Aslan ormanlar kralıdır ve tüm hayvanlar bu yüzden aslana saygı duyar."* (6-K40)

Tablo 8 incelendiğinde, "**bilimsellik**" metaforu ile ilgili olarak 58 katılımcı tarafından 6. sınıf düzeyinde 40 metafor geliştirilmiştir. Buna göre öğrenciler tarafından en fazla "*işleri kolaylaştırmaya yönelik"* kategorisinde (f:11, % 43,10) metafor geliştirilirken, en az ise *"somut bir ürün ortaya koymaya yönelik"* kategorisinde (f:1, % 1,73) metafor geliştirilmiştir.

Tablo 8. Altıncı sınıf öğrencilerinin bilimsellik değerine yönelik sahip oldukları metafor kategorileri

Kategoriler	Metaforlar	Metafor Adedi	f	%
1. Somut bir ürün ortaya koymaya yönelik	Mikroskop (1)	1	1	1,73
2. İşleri kolaylaştırmaya yönelik	Akıl (9), Beyin (4), Bilgi (2),Bilgisayar (2), Göz (2), Bilim (1), Çalışma planı (1), Plan (1), Saat (1), Yol (1), Zekâ (1)	11	25	43,10
3. Geniş kapsamlı olmasına yönelik	İnternet (2), Bilgisayar (1), Kitap (1), Labirent (1), Problem (1)	5	6	10,34
4. Aydınlanmaya yönelik	Kitap (2)	1	2	3,45
5. Bilimsel bir olayla bağlantı kurulmasına yönelik	Beyin ve kalp (1), Doğa (1), Fen (1), Fen ve teknoloji (1), Gezegen (1), Kalp (1), Uzay (1),	7	7	12,07
6. Karakteristik özellik olmasına yönelik	Düşünce (3), Bilim adamı (2), Araştırma (1), Çiçek (1), Dil (1), Doğruluk (1), Düzenlilik (1), Dürüst insan (1), Hayalperestlik (1), İzcilik (1), Kalem (1), Sabır (1), Soru sormak (1), Tohum (1)	14	17	29,31
Toplam		40	58	100

Somut bir ürün ortaya koymaya yönelik kategorisinde, 1 katılımcı (%1,73) tarafından 1 metafor geliştirilmiştir. Öğrencinin tanımına ilişkin ifade aşağıda verilmiştir:

*"Bilimsellik **mikroskoba** benzer. Her şeyin yüz binlerce katını, safını insana gösterir..."* (6-K32)

İşleri kolaylaştırmaya yönelik kategorisinde, 25 katılımcı (% 43,10) tarafından 11 metafor geliştirilmiştir. Öğrencilerin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadeler aşağıda verilmiştir.

*"Bilimsellik **yola** benzer... Bilimi sanatı bilen herkes bir meslek sahibi olurlar. Bu da onlara uzun bir yol çizer…"* (6-K13)

*"Bilimsellik **saate** benzer. Yanlışı göstermez bizi yanıltmaya çalışmaz."* (6-K31)

Geniş kapsamlı olmasına yönelik kategorisinde, 6 katılımcı (% 10,34) tarafından 5 metafor geliştirilmiştir. Öğrencilerin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadeler aşağıda verilmiştir:

*"Bilimsellik **internete** benzer. İnternette aradığımız her bilgiyi bulabiliriz."* (6-K41)

*"Bilimsellik **bilgisayara** benzer. Her şeyi bilir ve bir sürü şeyi kaldırabilir."* (6-E6)

*"Bilimsellik **kitaba** benzer. Bilimsellik her şeyi anlatabilir."* (6-E28)

Aydınlanmaya yönelik kategorisinde, 2 katılımcı (% 3,45) tarafından 1 metafor geliştirilmiştir. Öğrencilerin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadeler aşağıda verilmiştir:

*"Bilimsellik **kitaba** benzer… Kitabı okurken bilgimiz, bilimimiz gelişir…"* (6-K10)

Bilimsel bir olayla bağlantı kurulmasına yönelik kategorisinde, 7 katılımcı (% 12,07) tarafından 7 metafor geliştirilmiştir. Öğrencilerin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadeler aşağıda verilmiştir:

*"Bilimsellik **doğaya** benzer. Doğa sadedir, doğaldır. Hiç değiştirilmemiştir…"* (6-K36)

*"Bilimsellik **kalbe** benzer… Kalp nasıl kan pompalayıp vücudu dolaşırsa bilimsellikte aynı onun gibidir."* (6-E9)

Karakteristik özellik olmasına yönelik kategorisinde, 17 katılımcı (% 29,31) tarafından 14 metafor geliştirilmiştir. Öğrencilerin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadelere aşağıda yer verilmiştir:

*"Bilimsellik **hayalperestliğe** benzer. Bazen imkânsız ve asla olamaz dediğin şeyler gerçekleşir…"* (6-K26)

*"Bilimsellik **dürüst insana** benzer. Dürüst bir insan doğruları ve gerçekleri söyler…"* (6-K37)

Tablo 9. Yedinci sınıf öğrencilerinin saygı değerine yönelik sahip oldukları metafor kategorileri

Kategoriler	Metaforlar	Metafor Adedi	f	%
1. Ayrım yapmamaya yönelik	Göz (12), Güneş (3), Yağmur (3), Kar (2), Burun (1), Dil (1), Okul (1), Su (1), Yaprak (1), Yıldız (1)	10	26	24,76
2. Menfaate-koşula yönelik	Dil (6), Sevgi (5), Büyüklük (2), Dinlemek (2),Mıknatıs (2), Ağaç (1), Ağız (1), Anlayış (1), Anne (1), Fidan (1), Efendilik (1), Hoşgörü (1), İyilik (1), Kapı (1), Koku (1), Küçük-büyük (1), Okul (1),Uzay (1), Yardım (1)	19	31	29,52
3. Değer vermeye yönelik	Ağız (4), Kalp (4), Ay (2), Göz (2), Güneş (2), İletişim (2), Ağaç (1), Anne şefkati (1), Can (1), Hayat (1), Merhamet (1), Sevgi (1)	12	22	20,95
4.Temsil etmeye yönelik	Bebek (4), Çiçek (3), Işık (3), Dil (2), Anne (1), Cam (1), Elbise (1), Gül (1), Kıyafet (1), Kitap (1), Köpek (1), Melek (1), Mum (1), Saç (1), Silah (1), Silgi (1), Tohum (1), Un (1)	18	26	24,76
Toplam		59	105	100

Tablo 9'a göre, "**saygı**" metaforu ile ilgili olarak 105 katılımcı tarafından 7. sınıf düzeyinde, 59 metafor geliştirilmiştir. Buna göre öğrenciler tarafından en fazla "*menfaate-koşula yönelik"* kategorisinde (f:19, % 29,52) metafor geliştirilirken, en az ise *"değer vermeye yönelik"* kategorisinde (f:12, % 20,95) metafor geliştirilmiştir.

Ayrım yapmamaya yönelik kategorisinde, 26 katılımcı (% 24,79) tarafından 10 metafor geliştirilmiştir. Öğrencilerin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadeler aşağıda verilmiştir:

*"Saygı **güneşe** benzer. Her yere eşit şekilde temas eder. Bir yere ışınlarını atarken ayrım yapmaz."* (7-K10)

*"Saygı **göze** benzer. Bir şeyi görürken hiç ayrım yapmaz. İnsanlar da birbirlerini bir göz gibi görürlerse çok saygılı davranmış olurlar."* (4-K16)

Menfaate-koşula yönelik kategorisinde, 31 katılımcı (% 29,52) tarafından 19 metafor geliştirilmiştir. Öğrencilerin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadeler aşağıda verilmiştir:

*"Saygı **dinlemeye** benzer. Dinlersek onlar da bizi dinler. …"* (7-K3)

*"Saygı **sevgiye** benzer... İnsanlar da birbirlerini severlerse saygı duyarlar."* (7-K14)

Değer vermeye yönelik kategorisinde, 22 katılımcı (% 20,95) tarafından 18 metafor geliştirilmiştir. Öğrencilerin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadelere aşağıda yer verilmiştir:

*"Saygı **göze** benzer. İnsanlar birbiriyle konuşurken göz teması kurarlar böylelikle saygılı davranmış olurlar."* (7-E13)

*"Saygı **iletişime** benzer. İletişim kurulunca saygı çok önemlidir…"* (7-K38)

Temsil etmeye yönelik kategorisinde, 26 katılımcı (% 24,76) tarafından 18 metafor geliştirilmiştir. Öğrencilerin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadeler aşağıda verilmiştir:

*"Saygı **köpeğe** benzer. Köpek her sözü dinleyen bir hayvandır. Köpeğe ne öğretirsen onu öğrenir. Köpek sahibine çok saygılıdır…"* (7-E16)

*"Saygı **kıyafete** benzer. Saygı göstermek insanın nasıl biri olduğunu gösterir."* (7-E24)

Tablo 10. Yedinci sınıf öğrencilerinin bilimsellik değerine yönelik sahip oldukları metafor kategorileri

Kategoriler	Metaforlar	Metafor Adedi	f	%
1. Somut bir ürün ortaya koymaya yönelik	İcat (2), Duvar saati (1), Motor (1), Pusula (1), Teknik (1), Tohum (1), Yazı (1)	7	8	9,30
2. İşleri kolaylaştırmaya yönelik	Beyin (14), Deney (2), Kitap (2), İnternet (1), Teknoloji (1), Terazi (1)	6	21	24,42
3. Geniş kapsamlı olmasına yönelik	Kitap (4), Ağaç (1), Bilim dalı (1), Eğitim (1), Hayat (1), Kaynakça (1)	6	9	10,47
4. Aydınlanmaya yönelik	Işık (3), Lamba (3), Ay (2), Güneş (2), Mum (2), Ampul (1)	6	13	15,11
5. Bilimsel bir olayla bağlantı kurulmasına yönelik	Güneş (2), İnsan (2), Yağmur (2), Ağaç (1), İç organlar (1), Uzay (1)	6	9	10,47
6. Karakteristik özellik olmasına yönelik	Araştırma (4), Başarı (3), Bilgi (3), Akıl (2), Düşünce (2), Düşünmek (2), Hedef (2), Mıknatıs (2), Amaç (1), Ayna (1), Dayanışma (1), Doğruluk (1), Nesnellik (1), Paylaşım (1)	14	26	30,23
Toplam		45	86	100

Tablo 10 incelendiğinde, "**bilimsellik**" metaforu ile ilgili olarak 86 katılımcı tarafından 7. sınıf düzeyinde 45 metafor geliştirilmiştir. Buna göre öğrenciler tarafından en fazla "*işleri kolaylaştırmaya yönelik"* kategorisinde (f:6, % 24,42) metafor geliştirilirken, en az ise *"somut bir ürün ortaya koymaya yönelik"* kategorisinde (f:7, % 9,30) metafor geliştirilmiştir.

Somut bir ürün ortaya koymaya yönelik kategorisinde, 8 katılımcı (%9,30) tarafından 7 metafor geliştirilmiştir. Öğrencilerin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadeler aşağıda verilmiştir:

*"Bilimsellik **pusulaya** benzer. Pusula doğru yönü bulmamızı sağlar..."* (7-K29)

*"Bilimsellik **tohuma** benzer. Sulandıkça yeşerir, koruyup bakım yapınca meyvesini verir…"* (7-K43)

İşleri kolaylaştırmaya yönelik kategorisinde, 21 katılımcı (% 24,42) tarafından 6 metafor geliştirilmiştir. Öğrencilerin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadeler aşağıda verilmiştir.

*"Bilimsellik **kitaba** benzer. Her geçen gün bir önceki günden daha çok bilgiye sahip oluruz."* (7-K12)

*"Bilimsellik **internete** benzer. İnternette doğruyu buluruz. Bu nedenle bilimsellikte de doğruyu buluruz."* (7-K40)

Geniş kapsamlı olmasına yönelik kategorisinde, 9 katılımcı (% 10,47) tarafından 6 metafor geliştirilmiştir. Öğrencilerin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadeler aşağıda verilmiştir:

*"Bilimsellik **kitaba** benzer. Her bilgiyi ondan alır öğreniriz."* (7-K7)

*"Bilimsellik **hayata** benzer. Hayatımızın her yerinde karşımıza çıkar."* (7-E49)

Aydınlanmaya yönelik kategorisinde, 13 katılımcı (% 15,11) tarafından 6 metafor geliştirilmiştir. Öğrencilerin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadeler aşağıda verilmiştir:

*"Bilimsellik **ışığa** benzer. Işık bir insanı doğru yola ulaştırır. Bilimsellik de insanı doğru yola götürür…"* (7-K14)

*"Bilimsellik **ampule** benzer. Ampulde bulunan ışık etrafı aydınlatır ve insanları bilim yolunda ilerletir."* (7-K15)

Bilimsel bir olayla bağlantı kurulmasına yönelik kategorisinde, 9 katılımcı (% 10,47) tarafından 6 metafor geliştirilmiştir. Öğrencilerin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadeler aşağıda verilmiştir:

*"Bilimsellik **yağmura** benzer. Yağmur bana göre hava durumunu araştırır…"* (7-K52)

*"Bilimsellik **insana** benzer. İnsanın her bir hücresi mükemmellikle doldur."* (7-E55)

Karakteristik özellik olmasına yönelik kategorisinde, 26 katılımcı (% 30,23) tarafından 14 metafor geliştirilmiştir. Öğrencilerin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadelere aşağıda yer verilmiştir:

*"Bilimsellik **mıknatısa** benzer. Bilimsellik insanı mıknatıs gibi çeker."* (7-K26)

*"Bilimsellik **nesnelliğe** benzer. Bilimsellik doğru olmalıdır. Doğru olmazsa bilimsellik olmaz. Bilimsellik nesnel yargılara dayanır."* (7-E25)

Sosyal Bilgiler Programında Saygı ve Bilimsellik Değerlerine Yer Verilme Durumuna İlişkin Bulgular

4. sınıfta saygı değeri; duygu ve düşüncelere saygı ile Türk büyüklerine saygı çerçevesinde ele alınmıştır. Duygu ve düşüncelere saygı kapsamı; duygu ve düşüncelerdeki farklılıkları kabullenme, insanların duygu ve düşünceleri yüzünden olumsuz bir şekilde eleştirilmemesi, dışlanmaması, alay edilmemesi, yargılanmaması, başkalarının bize nasıl davranmalarını istiyorsak biz de başkalarına öyle davranmalıyız." şeklinde açıklanmıştır (Kaya, Dağ, Koçak, Yıldırım ve Ünal, 2013). Kitapta saygı; sevmek, anlayış, hoşgörü ve Mevlana kelimeleri ile vurgulanmıştır (Tüysüz, 2011). Türk büyüklerine saygı ise " Türk tarihindeki büyük değerleri(Atilla, Ertuğrul Gazi, Fatih Sultan Mehmet, Atatürk gibi devlet adamları Mevlana, Yunus Emre gibi manevi eğitimciler) örnek alma, onların yaptıklarını daha ileriye götürme" şeklinde açıklanmıştır (Kaya, Dağ, Koçak, Yıldırım ve Ünal, 2013). Ancak kitapta tam olarak Türk büyüklerinden bahsedilmediği gibi Türk büyüklerine saygı duyulması gerektiği de ele alınmamıştır.

5. sınıfta saygı değeri; bayrağa ve İstiklal Marşı'na saygı olarak ele alınmış olup, "Bağımsızlık sembollerimizden olan bayrağımıza sahip çıkılmalı ve İstiklal Marşı'na gereken saygıgösterilmelidir." şeklinde açıklanmıştır (Başol, Ünal, Azer, Yıldız ve Evirgen, 2013). KitaptaBayrağa ve istiklal Marşı'na Saygı; toplumsal kurallara ve kanunlara uyma, bayrağımızın nasıl kullanıp kullanılmayacağı, İstiklal Marşı yazarımız Mehmet Akif Ersoy gibi konularla anlatılmaya çalışılmıştır (Ersöz, 2013).

6. sınıfta saygı değeri; hak ve özgürlüklere saygı kapsamında ele alınmış olup başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı göstermek gerektiği şeklinde açıklanmıştır (Komisyon, 2013a). Kitapta eşitlik, özgürlük, konuşmahakkı, konuşanı dinleme gibi konularla anlatılmaya çalışılmıştır (Kaya, 2013).

7. sınıfta saygı değeri; farklılıklara saygıkapsamında ele alınmış olup: dünyadaki tüm insanların fiziksel özelliklerin farklı olması, güzellik anlayışı ve beğenme anlayışının toplumdan topluma değişiklik göstermesi, hiç kimsenin fiziksel özelliklerinden veya sahip olduğu bir engelden dolayı aşağılanmaması, toplumdan dışlanmaması gerektiği, herkesin başkalarının görüşlerine, düşüncelerine değer vermesi, saygı göstermesi gerektiği, başkalarını eleştirirken eleştiriler saygı sınırları içinde yapılması gerektiğişeklinde açıklanmıştır (Komisyon, 2013b). Kitapta iletişim kuralları, göz teması kurma, etkili dinleme, empati kurma, farklılıklara saygılı olma, özel hayatın gizliliği, aile hayatına saygı gibi konularla ele alınmıştır (Arslan, 2011).

4. sınıfta bilimsellik değeri; "*Çağımızda bilgi teknolojilerinin hızla gelişmesi, öğrencilerin ulaştıkları bilgilerin doğruluk, geçerlilik-güvenilirlik derecesinin kontrol edilmesi ve bilimsel araştırma yaparken dikkat edilmesi gereken hususlar*" şeklinde açıklanmıştır (Kaya, Dağ, Koçak, Yıldırım ve Ünal, 2013). Kitapta bilimsellik; teknolojik ürünler (TV, ütü, bilgisayar, araba, uçak icatlar, laboratuar, vb.) aydınlanma araçları gibi konularla anlatılmaya çalışılmıştır (Tüysüz, 2011).

5. sınıfta bilimsellik değeri; akademik dürüstlük olarak ele alınmış olup **"**başkası tarafından hazırlanmış bir ödevi sunma, kendi çalışmasını, ödevini vs. başkasına parayla satmayı önerme, kanıtları, alıntıları yanlış ya da işine geldiği şekilde verme, gibi akademik bir çalışmada yapılmaması gerekenler" şeklinde açıklanmıştır (Başol, Ünal, Azer, Yıldız ve Evirgen, 2013). Kitapta 4. sınıf konularında olduğu gibi geçmişten günümüze teknolojik ürünler, icatlar (telefon, saat, bilgisayar, gibi),bilim adamları ve buluşları gibi konularla anlatılmaya çalışılmıştır (Ersöz, 2013).

6. sınıfta bilimsellik değeri; çalışmanın sistemli olarak yapılması, elde edilen bilgilerin doğruluk, güvenirlik ve geçerliliklerinin kontrol edilmesi, bilimsel araştırma yaparken dikkat edilecek hususlar şeklinde açıklanmıştır (Komisyon, 2013a). Kitapta bilimsel bir araştırma yapmak, toplumu bilgilendirmek ve bilimsel bir çalışmanın basamakları şeklinde ele alınmış olup: dürüstlük, bilim, araştırma, planlı çalışma, problem çözme, bilgiye ulaşma gibi konularla anlatılmaya çalışılmıştır (Kaya, 2013).

7. sınıfta bilimsellik değeri; "elde edilen bilgilerin doğruluk, güvenirlik ve geçerliliklerinin kontrol edilmesi, bilimsel araştırma yaparken dikkat edilecek hususlar" şeklinde açıklanmıştır (Komisyon, 2013b). Kitapta insan yaşamını kolaylaştıran icatlar, coğrafi keşif ve bilim, aydınlanma çağı ve bilim, bilimsel ve teknik gelişmeler gibi konularla ele alınmıştır (Arslan, 2011).

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Sosyal bilgiler dersindeki saygı ve bilimsellik değerleri, tüm sınıflarda "ortak değer" olmaları bakımından üzerinde düşünülmesi gereken değerlerdir. Saygı değeri ile ilgili programda yer alan 4. sınıftaki

"duygu ve düşüncelere saygı, hoşgörü" değeri öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar ve açıklamaları dikkate alındığında "değer vermeye yönelik" kategorisi ile uyuşmaktadır. Aynı şekilde 6. sınıftaki "farklılıklara saygı" değeri de öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar ve açıklamaları dikkate alındığında "ayrım yapmamaya yönelik" kategorisi ile uyuşmaktadır. Fakat bunun yanı sıra 6. sınıftaki "hak ve özgürlüklere saygı" değeri, 5. sınıftaki "adil olma, bayrağa ve istiklal marşına saygı" değeri ve 4. sınıftaki "Türk büyüklerine saygı" değeri ile öğrencilerin geliştirdiği saygı değerleri ve kategorilerinin hiçbiri uyuşmamaktadır. Hiçbir öğrenci, saygı söz konusu olduğunda herhangi bir Türk büyüğünü, İstiklal Marşını ve özgürlüklere saygıyı algılamamaktadır.

Sosyal bilgiler dersinde "saygı" ve "bilimsellik" değerine yönelik geliştirilen metaforlar öğrenciler tarafından çok çeşitli ve farklı boyutlarda açıklanmıştır. Bu metaforlar, öğrencilerin bu değerleri nasıl algıladığını yansıtır niteliktedir. Öğrenciler sosyal bilgiler dersindeki her iki değere ilişkin hem soyut hem de somut metaforlar geliştirmişlerdir. Saygı değeri ile ilgili 37 soyut (% 10,39) metafor geliştirilirken, bilimsellik değeri ile ilgili 30 (% 9,80) soyut metafor geliştirilmiştir. Her iki değerde de öğrenciler, daha çok somut metaforlar geliştirmiştir.

Saygı değeri ile ilgili olarak öğrenciler, en fazla göz (56 metafor, % 15,7) metaforunu oluşturmuşlardır. Göz metaforu tüm sınıf düzeylerinde en fazla "ayrım yapmamaya yönelik" ve "değer vermeye yönelik" kategorilerinde yer almaktadır. Öğrenciler, gözün her şeyi görmesinden ve ayrım yapmamasından hareketle ve konuşurken göz teması kurmak ve insanların gözüne bakarak konuşmak şeklinde değerlendirerek bu iki kategoride açıklama yapmışlardır. Sınıf düzeyine göre bakıldığında, saygıyı göz olarak algılayan öğrencilerin en fazla 4. sınıfta iken, en az ise 6. sınıfta yer aldığı dikkat çekmektedir.

Saygı değerine yönelik öğrencilerin en fazla oluşturduğu metaforlardan birisi de sevgi (23 metafor, % 6,46) metaforudur. Sevgi metaforu, saygının soyut olarak algılandığı en fazla metafordur. Öğrenciler, sevgiyi daha çok saygının bir ön koşulu olduğunu ve karşıdaki insana değer verme göstergesi olduğu yönünde açıklamalar yapmıştır.

Sosyal bilgiler dersinde yer alan saygı değeri ile ilgili olarak öğrenciler tarafından geliştirilen değer vermek, dinlemek, sevmek, dostluk, düşünce gibi soyut metaforlar, daha çok "değer vermeye yönelik" ve "menfaate-koşula yönelik" kategorilerinde yer alırken, anne, güneş, kitap, elbise gibi somut metaforlar daha çok "ayrım yapmamaya yönelik" ve "temsil etmeye yönelik" kategorileri içinde yer almaktadır.

Sınıf düzeylerine göre saygı değerinin algılanışı oldukça dikkat çekici ve anlamlıdır. 4. ve 5. sınıfta saygı değeri, en az "menfaate-koşula yönelik" algılanmakta iken, 6. ve 7. sınıfa gelindiğinde en fazla "menfaate-koşula yönelik" algılanmaktadır. 4. ve 5. sınıflarda öğrenciler, saygının ön koşulunu daha çok sevgi, sevmek, sevilmek olarak görmektedirler. 4. sınıf kitabı incelendiğinde (Tüysüz, 2011), saygının sevmek adlı bir şiir ile ifade edilip Mevlana ve onun hoşgörüsü ile ele aldığı görülmektedir. Bu durum öğrencilerin programdaki içerik ile saygı değerini aynı şekilde anlamış olduğu şeklinde ifade edilebilir. Kitapta ayrıca 2. ünitede Türk büyüklerine saygı olarak saygı değerinin kazandırılması hedeflenmesine rağmen programın içeriğinde buna yönelik konulara yer verilmemiştir. Buna paralel olarak da hiçbir öğrenci bu yönde bir metafor geliştirmemiştir. 5. sınıf kitabı incelendiğinde (Ersöz, 2013), saygı değeri bayrağa ve İstiklal Marşı'na saygıolarak ele alınmış olup toplumsal kurallara uymanın saygının bir göstergesi olduğu, bayrağım şiiri ile bayrağa karşı vazifelerimiz ve Mehmet Akif Ersoy'un hayatı ile ifade edilmeye çalışılmıştır. Ancak bu durum 5. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu metaforlar ile karşılaştırıldığında oluşturulan metaforların kitabın içeriği ile uyumlu olmadığı ifade edilebilir.

6. ve 7. sınıf düzeyinde ise saygının ön koşulları daha çok dürüstlük, duygu, kutsallık, şefkat, anlayış, hoşgörü şeklinde ifade edilmekte ve daha fazla çeşitlendirilmektedir. Burada dikkat çeken diğer husus, 6. ve 7. sınıf düzeylerinde, öğrencilerin saygıyı daha çok bir "menfaat aracı" olarak görmesidir. Burada öğrenciler tarafından oluşturulan ve gerekçesi açılanan mıknatıs, ağaç, bumerang, resmi iş, dönme dolap gibi menfaate ve karşılıklı çıkara dayanan metaforlar buna örnek verilebilir. 6. sınıf kitabı incelendiğinde (Kaya, 2013), hak ve özgürlüklere saygı kapsamında insanların özgürlüklerine, bir konuda yaptıkları konuşmalara karşı başkalarının saygılı olması gerektiği ifade edilirken, 7. sınıf kitabında (Arslan, 2011) ise, özellikle iletişimde göz teması kurmanın önemi, özel hayatın gizliliği ve aile hayatına saygı şeklinde ele alınmıştır. Her iki sınıf düzeyinde de öğrenciler programın içeriğine uygun metaforlar geliştirmişlerdir.

Saygının karşıdaki herhangi birine "değer vermek" olduğu yönünde kurulan metaforlar ve bunların açıklanan gerekçelerine bakıldığında; göz, ağız ve dil metaforlarının baskın olduğu dikkat çekmektedir. Bu metaforlar, da daha çok dinlemek ve dil gibi metaforlarla da desteklenmektedir. Öğrenciler gözü, daha karşıdakinin gözüne bakma ve çok göz teması kurma olarak; ağzı, daha çok konuşurken dikkatli konuşma ve küfür etmeme olarak; dili ise yalan ve kötü sözler söylememeye olarak algılamakta ve benzetme gerekçelerini bu yönde açıklamaktadır.

Bilimsellik değeri ile ilgili olarak ise öğrenciler, en fazla beyin (28 metafor, % 9,09) metaforunu oluşturmuşlardır. Beyinmetaforu tüm sınıf düzeylerinde en fazla "işleri kolaylaştırmaya yönelik" kategorisinde yer almaktadır. Öğrenciler, beyin metaforu ile ilgili olarak beynin insanın pratik düşünmesine yol açtığını, aklı kullanmak için bir aracı olduğunu ve meslek sahibi olmada etkili olduğunu öne çıkartarak gerekçelerini açılamışlardır. Sınıf düzeyine göre bakıldığında, saygıyı beyin olarak algılayan öğrencilerin en fazla 7. sınıfta iken, en az ise 6. sınıfta yer aldığı dikkat çekmektedir.

Bilimsellik değerine yönelik öğrencilerin en fazla oluşturduğu metaforlardan birisi de akıl (18 metafor, % 5,84) metaforudur. Akılmetaforu, bilimsellik değerinin soyut olarak algılandığı en fazla metaforlar arasında yer almaktadır. Deney metaforu (11 metafor, % 3,57) bilimselliği açıklamada kullanılan en fazla metaforlar arasında yer almaktadır. Deneymetaforu da beyin metaforunda olduğu gibi daha çok "işleri kolaylaştırmaya yönelik" kategorisinde yer almaktadır.

Bilimsellik değerine yönelik geliştirilen metaforlar incelendiğinde; merak, çalışkanlık, düşünce, sabır gibi soyut metaforların daha çok "karakteristik özellik olmasına yönelik" metaforlar kategorisinde yer aldığı görülmektedir. Burada öğrenciler bilimselliği, daha çok kişisel veya toplumsal bir karakter özelliği olarak değerlendirerek oluşturdukları metaforları açıklamaktadır. Araba, telefon, icat, masa gibi somut metaforlar ise daha çok "somut bir ürün ortaya koymaya yönelik" metaforlar kategorisinde yer almaktadır. Burada öğrenciler bilimselliği bilimsel buluşlar ve somut bilimsel ürünler olarak algılamaktadır.

Sınıf düzeyine göre bilimsellik ile ilgili kategoriler düşünüldüğünde, bilimsellik değerinde, "somut algılayıştan soyut algılayışa" doğru bir yönelişin olduğu dikkat çekmektedir. Yani, 4 ve 5. sınıf düzeylerinde bilimsellik değeri öğrenciler tarafından daha çok "işleri kolaylaştırmaya yönelik" ve "bilimsel bir olayla bağlantı kurulmasına yönelik" kategorisinde algılanırken, "aydınlanmaya yönelik" ve "karakteristik özellik olmasına yönelik" kategorisinde daha az algılanmaktadır. Bu durum 6 ve 7. sınıf düzeyinde tam tersi bir şekilde gelişecek ve "işleri kolaylaştırmaya yönelik" ve "bilimsel bir olayla bağlantı kurulmasına yönelik" kategorileri azalırken, "aydınlanmaya yönelik" ve "karakteristik özellik olmasına yönelik" kategorisinde görüş bildiren öğrencilerin sayısı artacaktır.

Sosyal bilgiler dersinde yer alan bilimsellik değerini bilimsel buluşların bir sonucu olarak algılayıp bilimselliği "somut bir ürün ortaya koymaya yönelik" kategorisinde düşünen 4. sınıf öğrenciler: araba, telefon, teknoloji, bilgisayar, zaman makinesi, kutu gibi metaforları kullanmışlardır. 4. sınıf kitabı incelendiğinde (Tüysüz, 2011), öğrencilerin geliştirdikleri metaforlara paralel olarak teknolojik ürünler (TV, ütü,bulaşık makinesi,araba,telefon gibi) yapılan icatlar, yeni fikirler oluşturma ve aydınlanma araçları (ampul,mum gibi) konularıyla açıklanmaya çalışılmıştır.

5. sınıf öğrencileri: telefon, bilgisayar, ağaç, masa gibi metaforları kullanmışlardır. 5. sınıf kitabı incelendiğinde (Ersöz, 2013), 4. sınıfta konularıyla benzerlik gösterip bunun yanında bilim adamları ve buluşlarına daha fazla ağırlık verilmiştir. Öğrencilerde bu konulara paralel metaforlar geliştirmişlerdir.

6. sınıf öğrencileri işleri kolaylaştırmaya yönelik ve karakteristik özellik olmasına yönelik olarak bilgi, bilim, çalışmaplanı, araştırma, doğruluk, dürüst insan şeklinde metafor oluşturmuşlardır.6.sınıf kitabı incelendiğinde (Kaya, 2013), bilimsel çalışmada dürüstlüğün önemi, planlı ve disiplinli çalışma ile başarının sağlanacağı konuları ele alınmış olup öğrenciler bu doğrultuda hem de daha önce 4. ve 5. sınıfta ele alınan teknoloji ve icat konuları ile ilgili metaforlar üretmişlerdir.

7. sınıf öğrencileri ise: pusula, saat, teknik, icat, tohum, yazı gibi metaforları kullanmışlardır. 7. sınıf kitabı incelendiğinde (Arslan, 2013), bilimsel ve teknik gelişmeler, coğrafi keşifler, aydınlanma çağı ve bilim gibi konularla açıklanmaya çalışılmış olup öğrenciler kısmen 7. sınıf konularıyla ilgili metaforlar üretmiş bunun yanı sıra ağırlıklı olarak üretilen metaforlar 4, 5 ve 6. sınıfkonularıyla ilgilidir. Genel olarak bakıldığında sosyal bilgiler dersindeki bilimsellik değerinin, daha çok telefon ve bilgisayar olarak somut

bilimsel ürün şeklinde öğrenciler tarafından algılandığı görülmektedir. Bunu yanı sıra coğrafi keşifler, yazının icadı, alfabenin bulunması, tekerleğin ve ateşin bulunması gibi daha çok topluma dönük buluş ve icatlar öğrenciler tarafından hiç belirtilmemiştir.

Bilimsellik değerinin fayda esası gözetilerek açıklandığı "işleri kolaylaştırmaya yönelik" metaforlar kategorisinde öğrenciler, en fazla beyin, akıl ve deney metaforlarını geliştirmişlerdir. Bu kategoride bilgisayar ve internetmetaforlarının da sınıf düzeylerine göre genelde öğrenciler tarafından bahsedilmesi dikkat çekmektedir.

Bilimsellik değeri ile ilgili olarak en dikkat çeken kategori "aydınlanmaya yönelik" metaforlar kategorisidir. Bu kategoride öğrenciler, bilimselliğin toplumsal ve bireysel aydınlanma özelliği taşıdığına dikkat çekerek, daha çok lamba, mum, ampul, ışık, ay ve güneş gibi aydınlatma niteliği taşıyan metaforlar kullanmışlarıdır. Bunun yanı sıra kitapmetaforunun da bu kategoride kullanılması ve öğrenciler tarafından kitabın aydınlanma aracı olarak görülmesi önemlidir. 4 ve 5. sınıflarda bu kategoride çok az metafor geliştirilirken, 6 ve 7. sınıflarda giderek bu kategorideki metaforlar artış göstermiştir. 7. sınıf düzeyinde bu kategoride, 13 öğrenci (% 15,11) tarafından 6 metafor geliştirilmiştir.

Bilimsellikle ilgili olarak öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlardan dikkat çeken bir diğeri de "bilimsel bir olayla bağlantı kurulmasına yönelik" kategorisindeki metaforlardır. Buradaki bilimsel olaylara bakıldığında yağmur, güneş, organ, uzay, insan, su, bulut, gezegen gibi metaforlar ağırlıkta kullanılmıştır. Buradan öğrencilerin bilimselliği daha çok "fen bilimleri" olarak algıladıkları ve "sosyal bilimlerle" ilgili bilimsel olaylara çok az değindikleri görülmektedir.

Bilimselliğin kişisel veya toplumsal bir özellik olarak karşılık bulduğu "karakteristik özellik olmasına yönelik" metaforlar kategorisinde ise çalışkanlık, araştırma, doğruluk, bilmek, düşünce, bilgi ve başarı metaforları yoğunluktadır. Burada tüm sınıf düzeylerinde, hiçbir "bilim adamının" metafor olarak kullanılmaması, bilim adamlarının öğrencilerin dikkatini çok fazla çekmediği sonucuna varılabilir.

Bilimsellik değeri ile ilgili olarak öğrenciler, saygı değerine kıyasla daha fazla kategoride (7 kategori) metaforlar geliştirmişlerdir. Fakat bilimsellik değerinde toplam 308 öğrenci metafor oluştururken, saygı değerinde 356 öğrenci metafor oluşturmuştur. Bilimsellik ve saygı değerinin birlikte düşünüldüğü tüm sınıf düzeylerinde, bilimsellik değerinin boş veya anlamsız olduğu 67 metafor bulunurken, saygı değerinde bu sayı sadece 15'tir. Her iki değerde, boş bırakılan veya anlamsız olan metaforlar düşünüldüğünde, bilimsellik değerinin öğrenciler tarafından yeterli oranda ve istendiği şekilde kavranmadığı sonucuna ulaşılabilir. Buradan öğrencilerin saygıyı algılamalarındaki netliğin, bilimsellikte olmadığı sonucu çıkarılabilir.

Çalışmada elde edilen bu sonuçlardan hareketle şu öneriler geliştirilebilir:

- ✓ Bu araştırmaya özgü olarak, öğrenciler tarafından üretilen metaforlar ya da metafor listeleri Likert tipi ölçek hazırlayacak araştırmacılar için kaynak olarak kullanılabilir.
- ✓ Yapılacak çalışmalarda çalışma grubuna; sosyal bilgiler öğretmenleri, sosyal bilgiler öğretmen adayları veya veliler de dâhil edilebilir.
- ✓ Öğrencilerden farklı değerlere ilişkin metaforlar üretmeleri istenebilir.
- ✓ Öğrencilerin değerlere ilişkin geliştirdikleri metaforları birbirleriyle paylaşmaları sağlanarak, farklı kavramlarla ve imgelerle tanışmaları sağlanabilir.

Kaynakça

Aktaş, N. (2010*). İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler programında verilen değerleri edinme düzeyleri (Erzincan Örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Arnett, R. C. (1999). Metaphorical guidance: administration as building and renovation. *Journal of Educational Administration*, 37(1), 80-89.

Arslan, M. M. (2011). *İlköğretim sosyal bilgiler 5 öğretmen kılavuz kitabı*, Ankara: Anıttepe.

Arslan, M. M. & Bayrakçı, M. (2006). Metaforik düşünme ve öğrenme yaklaşımının eğitim-öğretim açısından incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 171, 100-108.

Aydın, İ., H. (2006). Bir felsefî metafor "yolda olmak". *Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 6 (4), 9-22.

Başol, S., Ünal, F., Azer, H., Yıldız, A. & Evirgen, Ö. F. (2013). *İlköğretim sosyal bilgiler 5 öğretmen kılavuz kitabı*, Ankara: MEB: 4847.

Bektaş, M. & Karadağ, B. (2013). İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin yardımlaşma değerine yönelik geliştirdikleri metaforların incelenmesi, *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkishor Turkic*, 8(8), 271-286. doi: 10.7827/TurkishStudies.5105.

Bolay, S. H. (2010). Değerlerimiz ve günlük hayat. *Dem Dergi*, 1(1), 12-19.

Çelikten, M. (2006). Kültür ve öğretmen metaforları. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 269-283.

Cerit, Y. (2008). Öğretmen kavramı ile ilgili metaforlara ilişkin öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin görüşleri. *Türk EğitimBilimleri Dergisi*, 6 (4), 693-712.

Doğanay, A. (2002). Öğretimde kavram ve genellemelerin geliştirilmesi. C. Öztürk ve D. Dilek (Ed.). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*, (s. 227-255). Ankara: Pegem A.

Ersöz, T. (2012). *İlköğretim sosyal bilgiler 5 öğretmen kılavuz kitabı*, Ankara: Pasifik.

Forceville, C. (2002). The identification of target and source in pictorial metaphors. *Journal of Pragmatics,* 34(1), 1-14.

Girmen, P. (2007). *İlköğretim öğrencilerinin konuşma ve yazma sürecinde metaforlardan yararlanma durumları.* Yayınlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Güven, B. & Soydaş, S. (2011). *İlköğretim öğrencilerinin saygı ve hoşgörü kavramlarına ilişkin oluşturdukları metaforların incelenmesi.* 10. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu, Sivas.

Güven, B. & Soydaş, S. (2012). *Öğrencilerin adalet ve hak kavramlarına ilişkin oluşturdukları metaforların hermeneutik yaklaşımla incelenmesi*. 21. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, İstanbul.

Goldstein, L. B. (2005). Becoming a teacher as a hero's journey: Using metaphor in preservice teacher education. T*eacher Education Quarterly*, 32(1), 7-24.

Halstead, J. M. & Taylor, M. J. (2000). Learning and teaching about values: a review of recent research. *Cambridge Journal of Education*, 30(2), 169-202. doi: 10.1080/713657146.

Kabadayı, A. & Aladağ, K. S. (2010). Farklı ilköğretim kurumlarına devam eden öğrencilerin ahlaki gelişimlerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 878-898.

Kaya, K. (2013). *İlköğretim sosyal bilgiler 6 öğretmen kılavuz kitabı*, Ankara: İmyay.

Kaya, M. K., Dağ, Ö., Koçak, E., Yıldırım, T. & Ünal, M. (2013). *İlköğretim sosyal bilgiler 4 öğretmen kılavuz kitabı*, Ankara: MEB: 4891.

Komisyon (2013a) *İlköğretim sosyal bilgiler 6 öğretmen kılavuz kitabı*, Ankara: MEB: 5034.

Komisyon (2013b). *İlköğretim sosyal bilgiler 7 öğretmen kılavuz kitabı*, Ankara: MEB: 5761.

Kurnaz, A., Çiftçi, Ü. & Karapazar, H. (2011). Üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin değer algılarının betimsel bir analizi. *Değerler Eğitimi Dergisi*,11(26), 185-225.

Leavy, A., M., Mcsorley, F., A. & Bote, A., L. (2007). An examination of what metaphor construction reveals about the evolution of preservice teachers' beliefs about teaching and learning. *Teaching and Teacher Education*, 23: 1217-1233. doi:10.1016/j.tate.2006.07.016.

Levine, P. M. (2005). Metaphors and images of classrooms, *Kappa Delta Pi Record*, 41(4), 172-175. doi: 10.1080/00228958.2005.10532066.

MEB, (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 6-7. sınıflar öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Devlet Kitapları Müdürlüğü.

MEB. (2008). *İlköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitabı*. Ankara: Gizem.

MEB. (2010). *İlköğretim 6.sınıf sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitabı*. Ankara: Gizem.

Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis.* Thousand Oaks, London: Sage Publications.

Moser, K. S. (2000). Metaphor analysis in psychology-method, theory, and fields of application. *Forum: Qualitative Social Research*, 1 (2), Art. 21.

Özkalp, E. (2003). *Davranış bilimlerine giriş.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1355, 57-74.

Öztürk, C. & Otluoğlu, R. (2011). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller*. Ankara: Pegem A.

Parashar, S., Dhar S. & Dhar, U. (2004). Perception of values: a study of future professionals. *Journal of Human Values,* 10(2), 143-152.

Patton, M., Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (M. Bütün-S. B. Demir Çev. Ed.) Ankara: Pegem A.

Sadık, F. & Sarı, M. (2012). Çocuk ve demokrasi: ilköğretim öğrencilerinin demokrasi algılarının metaforlar aracılığıyla incelenmesi. *Uluslararası Cumhuriyet Eğitim Dergisi*, 1(1), 48-62.

Saban, A., Koçbeker, B. N. & Saban, A. (2006). Öğretmen adaylarının öğretmen kavramına ilişkin algılarının metafor analizi yoluyla incelenmesi. *Kuram veUygulamada Eğitim Bilimleri*, 6 (2), 461-522.

Senemoğlu, N. (2007). *Gelişim öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya*. Ankara: Gönül.

Sanchez, A., Barreiro, J., M. & Maojo, V. (2000). Desing of virtual reality systems for education: A cognitive approach, *Education and Information Technologies*, 5(4), 345-362.

Schmitt, R. (2005). Systematic metaphor analysis as a method of qualitative research. *The Qualitative Report*, 10(2), 358-394.

Tillman, D. (2014). *8-14 yaş grubu öğrencileri için yaşayan değerler eğitimi etkinlikleri*. (V. Aktepe Çev. Ed.). Konya: Eğitim.

Tüysüz, S. (2011). *İlköğretim sosyal bilgiler 4 öğretmen kılavuz kitabı*, Ankara: Tuna.

Wulf, A. & Dudis, P. (2005). Body partitioning in ASL metaphorical blends. *Sign Language Studies*, 5(3), 317-332. doi: 10.1353/sls.2005.0012.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.